

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Transgenerační přenos stylů výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Libor Beránek

Vypracovala:
Bc. Klára Učňová, DiS.

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Transgenerační přenos stylů výchovy zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 1.11.2012

Klára Učňová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Liboru Beránkovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při tvorbě této práce, a které si nesmírně vážím.

Dále chci také poděkovat všem, kteří se aktivně podíleli na mém výzkumu.

Klára Učňová

OBSAH

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST.....	3
1. Rodina a její význam.....	3
1.1. Co je to rodina	3
1.2. Struktura rodiny a její typy.....	5
1.3. Funkce rodiny.....	7
2. Výchova v rodině	9
2.1. Styly ve výchově	11
2.2. Nevhodné výchovné styly	14
2.3. Důsledky negativních projevů ve výchově.....	16
2.4. Správná výchova	19
2.5. Institut efektivního rodičovství	21
3. Transgenerační přenos.....	22
3.1. Rizikové faktory transgeneračního přenosu	24
3.2. Transgenerační přenos násilí	25
3.3. Transgenerační přenos syndromu CAN	27
PRAKTICKÁ ČÁST.....	29
4. METODOLOGIE.....	29
4.1. Úvod do problematiky a cíl výzkumu	29
4.2. Metodologie výzkumu.....	29
4.3. Formulace a operacionalizace hypotéz.....	30
4.4. Volba a popis výzkumného vzorku	32
4.5. Metoda sběru dat	32
4.6. Místo výzkumu.....	33
4.7. Časový harmonogram výzkumu.....	33
4.8. Náklady na výzkum.....	33
4.9. Popis vlastního zkoumání.....	33
5. ANALÝZA.....	35
5.1. Ověřování hypotézy číslo 1	37
5.2. Ověřování hypotézy číslo 2.....	41
5.3. Ověřování hypotézy číslo 3	44
5.4. Ověřování hypotézy číslo 4.....	47
6. Shrnutí výsledků výzkumu.....	51
ZÁVĚR	53
RESUMÉ.....	55
ANOTACE.....	56
ANNOTATION	56
SEZNAM LITERATURY	57
INTERNETOVÉ ZDROJE	60
SEZNAM PŘÍLOH	60

ÚVOD

Jako téma své magisterské diplomové práce jsem zvolila transgenerační přenos stylů výchovy.

V dnešní společnosti je kladen velký důraz na formování osobnosti jedince - na jeho socializaci. Nejvýznamnějším a primárním socializačním činitelem je rodina. Proto tedy právě rodina ovlivňuje a působí na jedince nejintenzivněji. Každá primární sociální skupina vychází z jiných pravidel, zvyků a naučeného chování a jednání, musí však být v souladu s danými normami a legislativou určitého státu. Pokud se rodina svým jednáním a chováním odchyluje od všeobecně uznávaných norem chování a výchovy nebo dokonce tyto normy překračuje, zasahuje zde stát. Tímto ať už vědomým či nevědomým procesem odchýlení se od norem chování lidé vytvářejí vzorce chování svým potomkům, dalším generacím. Proto jsou důležité výchovné styly rodičů, které při výchově a socializaci jejich dítěte upřednostňují. Postoje a názory na to, jaký se ten správný styl výchovy, se mohou diametrálně lišit, a to s ohledem na zvyky, normy, ideály dané společnosti a především jednotlivých vychovatelů, tedy rodičů.

Je známo, že výchova se vyvíjela po mnoha století. Dnešní moderní výchova dětí už nestojí na příkazech a zákazech. Naopak se spíše prosazuje partnerský přístup a respektování malého člověka jako vlastní individualitu. V dnešní době je možné navštívit speciální kurzy nejen pro rodiče, ale také různé kurzy už pro nastávající rodiče.

Cílem mé diplomové práce je seznámit čtenáře s pojmem transgenerační přenos. Poskytnout informace, co to vlastně transgenerační přenos je a poukázat na něj v praxi a ve své výzkumné části práce. Já osobně si danou problematiku vybrala, neboť se domnívám, že porovnání výchovných stylů v dětství a následné užívání výchovných stylů u našich potomků, může být velmi zajímavé a existuje zde významný vliv. Považuji výchovu za oblast, kterou se nedá jen tak naučit, neustále se vyvíjí a je fenoménem, který vyžaduje zkoumání.

Cílem mé práce je zjistit, jak se vyvíjí výchovné styly v rodině, zda rodiče vychází především z naučených vzorců chování nebo se aktivně snaží najít nové možnosti, a především to nejlepší pro výchovu svých dětí. Tento text bych doporučila nejen pedagogům, sociálním pracovníkům, ale především rodičům, ať už stávajícím či nastávajícím.

Teoretickou část práce jsem rozčlenila do 3 hlavních kapitol. Nejdříve vysvětlím a objasním základní pojmy, jako je rodina, její strukturu, typy rodin a v neposlední řadě tak její funkce. V další kapitole se budu zabývat výchovou v rodině, a to konkrétně výchovnými styly v rodině. Dovolím si také zmínit nevhodné výchovné styly v rodině a negativní projevy ve výchově. Na závěr druhé kapitoly jsem neopomenula zmínit část týkající se správné výchovy, to znamená, jak by tedy měla výchova vypadat. Ve své poslední kapitole teoretické práce se zaměřím na ústřední bod mé práce, a to na samotný pojem transgenerační přenos a jaké jsou jeho rizikové faktory. Budu se také věnovat dvěma oblastem, a to transgeneračnímu přenosu násilí a transgeneračnímu přenosu syndromu CAN.

Ve své praktické části jsem jako svou výzkumnou otázku zvolila: „*Jaká je míra transgeneračního přenosu výchovných stylů mezi rodiči a jejich dětmi?*“ Jako nejvhodnější metodu pro zjištění tohoto faktu jsem zvolila kvantitativní výzkum, který budu provádět pomocí dotazníkového šetření. Ráda bych zjistila objektivní odpovědi na danou problematiku.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina a její význam

1.1. Co je to rodina

„Jsme formováni a přetvářeni těmi, kteří nás milují a přestože může láska pominout, jsme stále jejich dílem, ať dobrým nebo špatným“ (Francois Mauriac)

„Rodina může člověku pomoci, ale taky ho může úplně zlikvidovat. Nejhorší je, že si nikdo nemůže vybrat, kam se narodí.“ (Vágnerová, 2005: 589)

Je důležité se uvědomit, že rodina determinuje jedince po celý jeho život. Považujeme ji za primární prostředí socializace jedince. Tímto pojmem se zabývá mnoho oborů, kdy každý z nich má svoje vlastní vymezení, proto není jednoduché tuto definici určit. V povědomí dnešních běžných lidí představuje rodina malou společně žijící skupinu osob, která je spojena pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. Toto vysvětlení velice často pedagogové uvádí již na základních školách. Dnešní společnost si za institucí rodiny dokáže přestavit ať už pár tvořený mužem a ženou či pár dvou osob složený ze stejného pohlaví. Tento dnes už „normální pohled“ nebudu ve své práci preferovat, neboť se chci přidržovat toho smýšlení o rodině, které vnímá rodinu v tradičním tedy nukleárním slova smyslu. Tím nechci dát najevo, že ostatní formy manželství neexistují, chci jen na začátku poukázat na to, že je tu opravdu široké spektrum, které se skrývá pod pojmem rodina. Na rodinu tedy nahlížím jako na instituci, která je složena z muže, ženy a jejich potomků.

Vzhledem k problematice, kterou se budu ve své diplomové práci zabývat, je vhodné zvolit především psychologický a pedagogický přístup.

Podle pedagogického slovníku je „rodina nejstarší společenskou institucí, která plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. V posledních desetiletích se model rodiny, který je historicky flexibilní, významně proměňuje. Zvyšuje se variabilita rodinných typů“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1998: 211).

Dle psychologického slovníku je rodina: „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí*“ (Hartl, Hartlová, 2000: 512).

Pojmem rodiny se také ve svém díle „Rodina a společnost“ zabýval současný sociolog pan Možný, který rodinu definuje následovně. „*Rodina představuje sociální zařízení, jehož základním účelem je vytvářet soukromý prostor pro reprodukci společnosti, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému* (Možný, 2006: 16).

Můžeme zajisté také souhlasit s tvrzením, že „*rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědni za výchovu dětí*“ (Giddens, 1999: 156).

Podobným způsobem na rodinu také nazírá Matějček (1992), který uvádí, že rodina je ucelený systém, který je tvořen vzájemnými vztahy mezi jednotlivými členy a jejich vzájemnou dynamikou. Velice konkrétní definici uvedl Helus (2007, s. 15) ve svém výroku „dítě je výrazným produktem rodiny.“ A nakonec ještě zmíním výstižnou metaforu Smékala a Macka, kteří jej charakterizovali následovně: „Rodina určuje totožnost dítěte, a to nejenom tím, že mu přiděluje nějaké jméno a příjmení“ (Smékal, Macek, 2002: 197).

Jak lze vidět, objasnění tohoto termínu lze vyložit opravdu ve velice širokém spektru definic, názorů a úhlů pohledů, každý si nejlépe vybere tu, jenž mu vyhovuje a díky které pochopí tento základní pojem.

Jako důležité spatřuji to, že se prostřednictvím rodiny uskutečňuje společenská adaptace dítěte, tudíž jeho socializace – začlenění do společnosti. Tímto působením si dítě vytváří vnitřní obraz světa, který víceméně odpovídá tomu, jak je mu okolní svět předkládán. Je tedy jasné, že rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Je nutné si uvědomit, že formování a působení rodiny na jedince může mít jak pozitivní, tak negativní jevy.

1.2. Struktura rodiny a její typy

Struktura rodiny se v posledních desetiletích dramaticky mění, a proto se na ni dá nahlížet z mnoha úhlů a pohledů. Spolu s urbanizací a industrializací došlo k rozpadu tradiční venkovské rodiny, která se vyznačovala vícegeneračním soužitím a širokou sítí sociálních služeb a také tradičním pojetím manželského svazku. V dnešní době se spíše setkáme s typem moderní rodiny, která se vyznačuje zúžením příbuzenského systému, které vede k omezení míry kontaktů dítěte se vzdálenějším příbuzenstvem a zároveň ke změně charakteru těchto kontaktů, které dnes mají převážně „návštěvní charakter“ (Alan, 1989: 81).

Moderní rodina také přinesla alternativní formy rodinného soužití, kdy se mnohem častěji děti rodí do rodin, jež nejsou právně ukotveny. V moderní rodině také žena získala značnou samostatnost, a to osobní, finanční a společenskou, dokonce nepovažuje za nutné udržovat vztah s mužem kvůli společné výchově dětí. Obecně lze říci, že došlo k přechodu od rodiny širší k rodině nukleární.

Dle psychologického slovníku (Hartl, 2000: 512) „mezi rodinu *nukleární* zahrnujeme pouze otce, matku a děti. Součástí *širší* rodiny je i další příbuzenstvo, jako např. prarodiče, strýcové, tety, bratřenci, sestřenice apod“.

Socioložka J. Máchová rozlišuje rodinu podle počtu generací žijících pohromadě - stanovuje pojem rodina *základní*, tj. sestávající z otce, matky a dětí, a rodina *rozšířená*, zahrnující kromě toho i prarodiče, strýce, tety a další příbuzné.

Podle Dunovského (1986: 25) rozlišujeme následující typy rodin:

- „*úplnou*, v níž žijí oba vlastní rodiče v manželství s dítětem, dětmi,
- *neúplnou*, kdy jeden vlastní rodič žije osaměle s dítětem, dětmi;
- *doplňnou*, kdy vlastní rodič, jemuž je dítě svěřeno do péče, žije v novém manželství s jiným partnerem;
- *náhradní*, kdy dítě žije u adoptivních rodičů či pěstounů;
- *družskou*, kdy oba vlastní rodiče, nebo jeden z nich, žije se svým partnerem a dítětem bez uzavření manželství“.

Na závěr ještě nahlédnu na typy rodin z pohledu jednotlivce. Zde rozlišujeme rodinu orientační a prokreační. Rodina *orientační*, je rodina, v níž se jedinec narodil a vyrůstal se svými rodiči. Rodina *prokreační*, je rodina, kterou jedinec založí manželstvím, nebo v dnešní době i pouze zplozením potomka (Havlík, 1996).

V dnešní době se tedy často setkáváme s nukleárním typem rodiny. 90% těchto rodin je tvořeno ženou a jejími dětmi. Je třeba si uvědomit, že neúplné rodiny existovaly už od pradávna, nicméně se nyní liší příčina jejich vzniku. Dříve byl hlavní původ vzniku neúplných rodin v úmrtí jednoho z rodičů a menší pravděpodobnost opětovného sňatku. Dnes převažují domácnosti rozvedených, ale také svobodných matek. Dnešní společnost se vyznačuje tím, že je možné si rodinu naplánovat, lidé však tolik jako v minulosti nelpí na formálních svazcích, proto se často setkáváme s nesezdaným soužitím a svobodnými matkami, které však mateřství plánovaly (www.asociaceneuplnychrodin.cz).

1.3. Funkce rodiny

V celé historii dochází k řadě změn ve funkcích rodiny, byla to reakce především na změny ve společnosti. Rodina významně ovlivňuje všechny složky dítěte, a to tělesnou, psychickou i sociální. Základem pro správnou a zdravou výchovu dítěte je kvalitní, pevný a spokojený vztah rodičů. Proto, když se rodiče rozhodnou mít dítě, měli by na to být dostatečně připraveni, aby svému potomkovi mohli poskytnout především pocit jistoty a bezpečí. A právě pocit jistoty a bezpečí považují za stěžejní potřebu dětí.

Rodiče se nemusí jednoznačně shodnout ve svých výchovných stylech, nicméně pokud si rozumí, jsou spolu schopni diskutovat a řešit dané neshody ve výchově a najít společné východisko. Touto skutečností se zabývá také Mühlpachr, který ve své knize píše: „*Rozumí-li si vzájemně rodiče, volí zpravidla shodné výchovné přístupy a přiměřená výchovná opatření. Riziko emocionální deprivace, tenze a také frustrace je minimalizováno*“ (Mühlpachr, 2008: 148)

Domnívám se, že funkční rodina by měla svým členům poskytovat pocit jistoty, bezpečí, sounáležitosti a také by mu měla dávat jistý smysl života. Právě rodina přece ovlivňuje jedince v jeho zaměření a orientaci. Je nutné si však uvědomit, že rodina není jediným činitelem výchovného procesu. Mezi další výchovné činitele můžeme zahrnout osobnostní předpoklady, školu, vrstevníky apod.

Aby rodina splňovala předpoklady k tomu, aby byla funkční, měla by uspokojovat potřeby všech jejích členů. Toto uspokojování potřeb není pouze jednostranný proces od rodičů k dítěti, ale probíhá zcela jednoznačně i směrem opačným, od dětí směrem k rodičům. Za funkční můžeme považovat rodinu, která bude vůči svému dítěti plnit svá poslání, bude uspokojovat jeho potřeby, vývojové tendence a bude představovat optimální primární socializační prostředí.

V dnešní době jsou všeobecně známy následující řada funkcí, které by rodina měla zabezpečovat. Tyto funkce plní vzhledem ke svým členům, ale i ke společnosti.

- „*biologicko–reprodukční* funkce zajišťuje plození potomstva, uspokojování sexuálních potřeb,
- *ekonomická* funkce vymezuje rodinu jako výrobní jednotku (v minulosti), dnes spíše jako prostor uplatňování různých strategií jejích členů, a to v rámci společného hospodaření,
- *socializační* a akulturační, zajišťující výchovu dětí, předávání kulturních hodnot, vzdělávání, formování životního stylu,
- *emocionální*, v níž jde o uspokojování citových potřeb, o vědomí jistoty, uznávání a vzájemné podpory“ . (Mühlpachr, 2008: 152,153)

Za základní podmínky pro úspěšnou socializaci dítěte v rodině můžeme považovat:

- Přiměřeně *podnětné prostředí*, které bude odpovídat individuálním potřebám dítěte a bude přispívat k jeho rozvoji.
- Přiměřená *komunikace a interakce* mezi jednotlivými členy v rodině. Rodiče by měli představovat příhodný model sociálního chování.
- Přiměřené *opětování náklonnosti* a lásky dítěte rodinou.
- Přiměřené *uznání dítěti*, nejen jeho přizpůsobivosti, ale i jeho expresivitě.
- Adekvátní *respektování* dítěte jako samostatné bytosti (Kohoutek, 1998).

Sociologové sledují také rozpad rodiny jako tradiční instituce. Rodiny jsou stále častěji neúplné a neplní své primární poslání. Na dítě může negativně působit nedostatečná péče a zanedbávání výchovy, nebo naopak přehnaná péče o dítě a rozmazlování. Rodina, která neplní dostatečně všechny své funkce, není většinou schopna poskytnout ani vhodné výchovné, sociální a ekonomické prostředí pro kvalitní psychosociální vývoj dítěte a jeho bezproblémové začlenění do společnosti. „Dlouhodobé narušení nebo oslabení vlivu některé ze stránek rodinného prostředí má zpravidla nepříznivý dopad na celé výchovné působení rodiny.“(Střelec a kol., 1992: 92).

2. Výchova v rodině

Výchova je celoživotní proces, který probíhá primárně v rodině, kde hraje nezastupitelnou a velice významnou roli. Nyní budu definovat, jak můžeme na tento pojem nahlížet, dovolím si uvést více definic od různých autorů pro lepší přehlednost a hlubší pochopení významu.

Čáp (1996: 13) uvádí, že výchova je „*záměrné a k určitému cíli směřující působení dospělých na děti s použitím určitých výchovných prostředků a metod*“. Podle Čápa (1996) je způsob výchovy termín širší, který v sobě zahrnuje např. výchovné působení či postoj, vyznačuje se volbou a způsobem využití výchovných prostředků, metod a postupů, tomu odpovídajícím chováním a prožíváním dítěte a následným ovlivněním chování a prožívání vychovatele.

Matějček (1992: 60) se zabývá výchovnými postoji rodičů k dítěti, o kterých tvrdí, že „se tvoří ve složitém vývojovém procesu, souvisejícím s celým vývojem osobnosti vychovatele. V jejich utváření spolupůsobí vlastní zkušenosti z dětství, vztah k vlastním rodičům a ostatním vychovatelům, dosavadní citový a psychosociální vývoj, inteligence a vzdělání, osobní systém hodnot a ideálů, ale i všechny konflikty, napětí, úzkosti, jimiž ve svém vztahu k dítěti vychovatel prochází“.

Rodinná výchova jako specifický druh výchovy má několik charakteristických rysů. Mezi ně můžeme zařadit následující:

- *vzájemné uspokojování psychických potřeb dětí a jejich rodičů*
- *hloubka a trvalost citových vztahů*
- *společná budoucnost*
- *společenství času, prostoru a prožitků*
- *výchovná interakce*
- *soužití a sdílení (Matějček, 1992)*

Za základní determinanty způsobu výchovy patří:

- *vlastnosti a osobní zkušenosti vychovávajícího*
- *vlastnosti a osobní zkušenosti vychovávaného*
- *vzájemné vztahy a interakce rodiče s dítětem*
- *okolní prostředí (Čáp a Mareš, 2001)*

Je patrné, že rodina, ve které vyrůstáme, má významný vliv na naše chování a jednání. Záleží také na povaze daného jedince, dané dědičnosti genů a těžko ovlivnitelné výchovou. Na svět nepřicházíme jako tabula rasa ani jako jednoznačně formulovaný jedinec, genetický kód i výchova a vzorce chování, které nám předávají naši rodiče a nejbližší okolí mají velký význam pro utváření naší identity ve vlastní budoucí rodině a pro naplňování rodičovských rolí.

2.1. Styly ve výchově

„Výchovný styl je souhrnem spontánních a záměrných způsobů chování vychovávajícího k vychovávanému“ (Průcha, 2009: 347).

V této kapitole se zaměřím na jednotlivé vymezení výchovných stylů v rodině. Tato oblast je úzce spjata s podstatou mé výzkumné části. Je třeba si uvědomit, že nikdo z nás nezapadne přesně do jediné škatulky, ale objevíme zde jisté podobnosti. Jednotlivé styly se ve svých projevech mohou navzájem kombinovat i překrývat. Každý z rodičů klade důraz na trochu něco jiného.

Postoje k výchově dětí se v historii proměňovaly. Jedna generace vedla spíš děti tvrdě a autoritářky, další zase například preferovala samostatnost, individualismus a osobnostnímu rozvoj. Je to jakýsi koloběh od autoritářského stylu ke stylu liberálnímu, který se opakuje po dlouhou dobu. Extrémní způsob výchovy, ať už příliš přísný, nebo příliš liberální, vede dítě ve větší míře k tomu, že samo bude v budoucnosti mít tendence zaujímat extrémní výchovné postoje, a to buď ve stejném směru, anebo jako kompenzaci ve smyslu naprostého opaku. Není přitom vůbec rozhodující, zda rodič jako dítě sám prožíval extrémní výchovné modely v rodině negativně.

Domnívám se tedy, že v dnešní době je ve výchově dětí nejvhodnější takzvaná střední cesta. Děti by se neměly rodičů bát, na druhou stranu příliš volný přístup k výchově také není vhodný. Jednoznačně nejvhodnější přístup ve výchově však neexistuje, dnešní doba je velice rozmanitá a každý užívá prvky různých výchovných stylů.

Mezi nejznámější členění patří Lewinova klasifikace, do které řadíme záměrné i spontánní formy rodičovského chování. Ty ovlivňují vývoj dítěte svým působením. Patří sem autoritativní, liberální a demokratický způsob výchovy (Langmeier, Krejčířová, 2006).

- *Autoritativní (dominantní, autokratický) výchovný styl*

Tento výchovný styl je charakterizován bezpodmínečnou poslušností požadovanou po dítěti, které by se mělo za každé situace podřídit rodičovské autoritě. Autoritativní styl výchovy staví především na zákazech a příkazech, jenž jedinec musí pod hrozbou trestu plnit. Rodiče, preferující tento styl výchovy, s potomkem nediskutují a neberou příliš v potaz jeho potřeby, zájmy a názory. U vychovávaného není dána možnost vlastní iniciativy a zodpovědnosti. Tento direktivní styl nepřipouští diskuzi a komunikaci, spíše se řídí heslem: „Mlč a dělej, co ti říkám“ (Langmeier, Krejčířová, 2006).

- *Liberální výchovný styl (laissez-faire)*

Dalším výchovným stylem, dalo by se říci, že pravým opakem je liberální, jenž se vyznačuje slabým vedením. Jeho základní charakteristikou je ponechání dítěti co největší volnosti, neomezování jeho aktivit a spontánního projevení (Langmeier, Krejčířová, 2006). Výchovné řízení je charakteristické minimálním či snad žádným množstvím požadavků, které i když jsou kladeny, nejsou vychovatelem kontrolovány a nevyžaduje se jejich plnění. Děti mají velmi volný režim, mohou si v podstatě rozhodovat, o čem chtějí, nejsou po nich požadovány žádné úkoly. (Čáp, 1993).

- *Demokratický výchovný styl*

Jako poslední výchovný styl vymezím takzvaný integrační způsob výchovy. Dítě je zde chápáno jako samostatná lidská bytost, která má nárok na to, aby byla respektována a mohla se svobodně rozhodnout o věcech týkajících se její osoby. Nutné je však přihlídnutí k věku a případným důsledkům chování. Důležité je i vedení dítěte k samostatnosti a zodpovědnosti vůči svému okolí. Mezi využívané výchovné prostředky patří především vysvětlení, přednost má společný rozhovor a trest je chápán jako poslední varianta. Podle demokratického typu výchovy zastávají rodiče spíše roli spolupracujících partnerů nebo starších a zkušenějších přátel, kteří ponechávají dítěti přiměřenou svobodu a současně stanovují nezbytné hranice, které je třeba dodržovat. Tento typ výchovy je velice pružný. Je důležité, že rodiče dítě vnímají jako samostatnou bytost s individuálními zvláštnostmi, která se sama také podílí na svém vývoji a výchově. U vychovávaných proto podporují iniciativu, diskuzi a projevy názorů o cílech. Vychovatelé působí spíše odměnami než tresty, příkazy a zákazy (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Jak již z jednotlivých charakteristik samo vyplynulo, nejpříznivějším výchovným stylem je demokratický styl výchovy. Nejlepší je střední cesta, kdy dítěti je ponechána jistá volnost, ale v určitých hranicích. V dnešní době je preferován především demokratický způsob výchovy, kdy dítě je vnímáno jako samostatný svébytný jedinec, s ohledem na jeho věk a individuální zvláštnosti. Děti by neměly vyrůstat v rodině, ve které se bojí a plní své povinnosti pouze pod hrozbou trestu. Naopak příliš liberální přístup také není vhodný, je součástí dnešního života učit se respektovat autority a dodržovat jistá pravidla ve společnosti.

Jak už jsem zmínila dříve, každý člověk má svůj individuální přístup ve výchově dětí. To znamená, že většina nezapadne přesně do jednoho stylu výchovy. Každý si však může objasnit, který typ výchovy preferuje a především užívá. Toto nás může také dovést k zamyšlení, zda jsem spokojení s naší aktuální výchovou, kterou aplikujeme na své milované děti.

2.2. Nevhodné výchovné styly

Je nutné si uvědomit, že každé dítě je jiné a jedinečné, proto se rodiče musí ve výchově přizpůsobit. Neexistuje jednotný návod na to, jak správně jej vychovávat. Každý jedinec může na stejné podněty reagovat odlišně. Ze všech doposud vytvořených teorií, modelů a typologií stylů výchovy je jasné především to, které jsou nejhlavnější nevhodné styly. Těmito způsoby výchovy rodičů se věnovali Langmeier a Krejčířová (2006). Zabýval se jimi i Matějček (1992). Mezi tyto výchovné styly zařazujeme následující skupiny.

Výchova rozmazlující, kterou můžeme charakterizovat tím, že rodiče své dítě bezmezně milují, vyhovují každému přání a přitom na něj nekladou žádné nároky. Projevují mu až „opičí lásku“ (Langmeier, Krejčířová, 2006). Rodiče na dítěti citově lpí, zbožňují ho a snaží se mu odstranit z cesty všechny překážky. Tím ale ztrácí dítě pocit jistoty a sebedůvěry. Dalším negativním vlivem je oslabení rodičovské autority (Matějček, 1992).

Zanedbávající výchova, které se říká také týrající, deprivující nebo zneužívající dítě, je taková, která ohrožuje vývoj dítěte (Langmeier, Krejčířová, 2006). Zanedbávání může mít různý rozsah a různou formu, např. zanedbávání celkové či výběrové. Nejčastěji se objevuje v rodinách s nízkou sociokulturní a ekonomickou úrovní, u přistěhovalců nebo nigramotných osob. Děti vyrůstající v takovém prostředí jsou odkázány samy na sebe, zvyklé na spoustu volného času, práci a povinnosti pokládají za nutné zlo. Vědomí povinnosti se u nich nevytváří (Matějček, 1992).

V případě, že mají rodiče na dítě až přehnané nároky a požadavky vzhledem k jeho věku a schopnostem, jedná se o **výchovu perfekcionistickou**. Dítě je vedeno k tomu, že musí dosahovat perfektních výsledků doma, ve škole, v zájmové činnosti apod. (Langmeier, Krejčířová, 2006). Jedná se o výchovu, která je charakterizována přepjatou snahou o dokonalost dítěte. Často souvisí s touhou, aby dítě dosáhlo toho, po čem sami rodiče touží či toužili ve svém dětství. Výsledkem bývá přílišná stimulace dítěte, která vede k jeho přetěžování a následně i obranným mechanismům (Matějček, 1992).

Do další skupiny zařadíme **výchovu nedůslednou**: Tento druh výchovy se vyznačuje tím, že rodič kolísá mezi krajní přísností a krajní povolností. Může to znamenat jistou kompenzaci pocitu viny rodičů, kteří dříve byli velmi přísní. Další příčinou může také být odlišný přístup

obou rodičů. Ne vždy spolu rodiče spolupracují na výchově. Např. matka může zatajovat různé prohřešky dítěte před otcem. (Langmeier, Krejčířová 2006).

Výchovu nadměrně ochraňující. Můžeme ji také nazývat nadměrně starostlivou a hyperprotektivní. „Ve snaze chránit dítě před každým rizikem, brání rodiče dítěti v postupném získávání dovedností, které jsou nezbytné právě pro účelné zvládnání nevyhnutelných rizikových situací“ (Langmeier, Krejčířová, 2006: 270).

Rodiče tedy svého potomka příliš ochraňují a tím mu brání v činnostech, které se jim jeví jako nebezpečné. Přílišné omezování jeho aktivit však dochází i k omezování jeho vlastní iniciativy. Tímto jednáním rodičů může vést až k frustraci dítěte. (Matějček, 1992).

Posledním zmíněným typem je **výchova zavrhujeící**. Rodiče dávají dítěti najevo nesouhlas a odmítání, a to přímou nebo nepřímou formou. Své jednání zdůvodňují nezbytností kázně a poslušnosti (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Často dochází k trestání, utlačování a omezování dítěte, ať už vědomě či nevědomě. Nezletilý se často brání vzdorem, protestem nebo i rezignací a pasivitou. Zavrhujeící postoj k dítěti může mít několik příčin. Potomek např. nesplňuje očekávání rodičů, svou existencí připomíná nějaký nezdár, zklamání apod. (Matějček, 1992).

2.3. Důsledky negativních projevů ve výchově

Jakmile rodina neplní svou funkci a nedostatečně pečuje o nezletilé dítě, mohou důsledky tohoto chování vyvrcholit až v patologii. Pak se tedy jedná o dysfunkční rodinu. Ne všichni mají předpoklady plnit rodičovskou roli.

„Až 70% lidí, s nimiž v dětství rodiče nezacházeli přiměřeným způsobem, mělo sklon chovat se podobně“ (Vágnerová, 2005: 592).

Jakmile rodina nevhodně působí na dítě, mohou se u něj objevit až patologické důsledky. Nyní vymezím různé druhy strádání, se kterými se v afunkčních nebo dysfunkčních rodinách můžeme setkat.

- *Citová deprivace* znamená strádání v důsledku nedostatku citových podnětů a potřeb, a to konkrétně lásky a bezpečí. Jakmile nejsou tyto potřeby uspokojovány v určité míře po delší dobu, dochází k citové deprivaci. Je známo, že dítě má potřebu mít úzký intimní vztah s matkou, jde o symbiózu citového vztahu. Díky správné emoční zkušenosti dítě získává zkušenost jistého a spolehlivého vztahu, a proto je vyrovnaně správně se rozvíjí jeho osobnost. To má za následek pozitivní vztah o sobě samém i okolí. Dítě je tedy dále schopno navazovat trvalé emoční vztahy. Jakmile však tato zkušenost chybí, projeví se u jedince v dospělosti následky. Mezi ně řadíme redukci řečové stimulace. Počáteční vývoj řeči není posilován, na komunikační pokusy dítěte matka nereaguje a vývoj tím brzdí, nevytváří se ani potřeba komunikace. Slovní zásoba těchto dětí je později chudá, neumějí používat osobní zájmena, a to především „já“. Rozumové schopnosti nemusí být závažněji postiženy, ale nejsou dostatečně využívány, neboť chybí schopnost učit se ze zkušenosti. Chybí-li zpětná citová vazba, tím myslím především ocenění, nedochází k motivaci dítěte. Proto pak dítě může i navzdory nadání mít horší prospěch v dané oblasti. Tyto děti mívají nízkou frustrační toleranci. Pro nedostatečné infantilní sebeovládání reagují snadno impulzivně, afektivním výbuchem. Citové prožívání a vztahy jsou typicky změněné zejména k lidem. Děti bývají emočně ploché, nedůvěřivé, někdy i hostilní a agresivní (Vágnerová, 2005).

- *Psychická deprivace* vzniká v důsledku neuspokojování základních psychických potřeb, a to v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu. Zde je důležité, aby dítě bylo dostatečně stimulováno. Jakmile rodiče nedostatečně působí na své dítě, můžou se u něj projevit jisté následky. Například může deprivovaný jedinec kompenzovat své strádání autostimulací. Mezi projevy autostimulace zahrnujeme: cucání prstů, kývání a v podstatě jakékoli automatismy. Dále dítě musí být adekvátně učeno, pro což je důležitý řád a pravidla. Děti potřebují neměnné a stále podněty, aby se necítily ohroženy. Můžeme zde zařadit například stabilní vztah s matkou, trvalost objektu apod. V této dynamice vývoje jde o rovnováhu mezi potřebou nových zkušeností a potřebou stability, která představuje bezpečí (Vágnerová, 2005).
- *Kognitivní deprivace* znamená strádání v oblasti stimulace rozvoje poznávacích procesů a adekvátních situací. Kompenzace se potom může projevit v úniku ze situací, kterým dítě nerozumí a fixací na známé prostředí a negativismem – snahou o prosazení vlastních aktivit bez ohledu na platné normy, které dítě nezná (Vágnerová, 2005).
- *Sociální deprivace* znamená strádání v oblasti stimulace socializačního vývoje. Je způsobeno především nevhodným chováním rodičů. Jde také o potřebu identity, kdy dítě touží získat určité pozice. Na tyto faktory mají vliv vývojově adekvátní sociální vztahy, které poskytují model chování. Děti mají primitivní, nediferenciované a povrchní vztahy k lidem. Jsou bezradné a nejisté, nejsou schopny empatie a jsou egocentrické. Dítě má změněnou hierarchii hodnot a vlastní sebepojetí. Jestliže jej rodiče hodnotí negativně, bývají nejisté, nedůvěřivé a mají zvýšenou potřebu být ochraňovány. Neohlíží se na způsob dosažení cíle, jsou egocentrické. Tito jedinci často hledají náhradní uspokojení například mezi vrstevníky, v partě, nebo ve skupině, kde vynikají a jsou tudíž obdivováni (Vágnerová, 2005).

- Zajímavým jevem, se kterým se v naší společnosti setkáváme častěji je *subdeprivace*. Jedná se o rodiny, které na pohled fungují zcela správně. Je to jakási mírnější forma deprivace. Tyto rodiny nejsou tolik nápadné, proto je těžší u nich odhalit dysfunkci. Jde o malou míru akceptace dítěte, do toho můžeme například zahrnovat nedostatečné emoční přijetí dítěte, míru pozitivní identifikace s rodičovskou rolí, míru empatie, ochotu porozumět potřebám dítěte, míru interakce, pozitivně stimulující kontakt, apod. (Vágnerová, 2005).
- Když není dítě dostatečně stimulováno, a to po dlouhou dobu, může to na něj mít velký dopad. Dokonce může dojít k retardaci rozumového vývoje. Ta je způsobena právě nedostatečnou stimulací. Při negativním nebo nevhodném působení prostředí může dojít poruchám adaptace, které se primárně dotýkají oblastí prožívání a chování. Zde se jedná o *pseudooligofrenii*. Poruchy chování jsou poruchami socializace, protože je porušen vztah k určitým společenským normám (Vágnerová 2005).

Z této kapitoly jasně vyplývá, jak moc je důležité správné rodinné fungování pro dítě. Pokud rodina neplní některé nebo dokonce všechny funkce, může dojít k závažným důsledkům ve vývoji jejich potomků. Jakmile rodina plní tyto funkce nedostatečně nebo vůbec tyto, musí zde zasáhnout stát, a to konkrétně orgán sociálně-právní ochrany dětí.

2.4. Správná výchova

Co považujeme za správnou výchovu nebo respektive, co lze považovat za správnou výchovu? Především je to výchova, která je v souladu s normami a zvyky dané společností a která je podložena legislativou určitého státu. Správná výchova je v různých kulturách odlišná, proto se kvůli přílišné obsáhlosti zaměřím na výchovu u nás, v České republice.

„Správný a vhodný způsob výchovy bývá často charakterizován jako výchova s láskou, trpělivá, vytvářející vztahy vzájemné sympatie, porozumění, posilující sebedůvěru dítěte a akceptující (přijímající) dítě takové, jaké je.“ (Kohoutek, 1998: 15)

Již před narozením dítěte si často rodiče dokonale naplánují, jak budou vychovávat svého potomka. Výchova může být iniciována jedním z rodičů nebo společně, může však vyvolat pozdější spory. Po narození dítěte dochází ke vzniku nové role, role rodiče. Mnoho nastávajících rodičů si neuvědomuje, že se jedná o novou, zátěžovou situaci, která vyžaduje zodpovědnost a přizpůsobení se novým změnám v jejich dosavadním životě.

Matějček (2007) uvádí, že dítě je možné vychovávat od doby, kdy už se s ním můžeme domluvit, něco mu ukázat, vysvětlit, objasnit a ono je schopné to pochopit. Představy o výchově se v průběhu doby měnily, postupili od věku kojeneckého do prvních dnů života dítěte a dnes se hovoří o tom, že dítě je vychovááno už během těhotenství. Již dříve psychologové přišli na skutečnost, že dítě vychováváme na základě rodičovských postojů, které se vytvářejí dávno předtím, než k těhotenství vůbec dojde.

Je všeobecně známo, že stěžejní oblastí pro vývoj dítěte je rodina. Tato dítěti poskytuje různé podněty kvantity a kvality. Rodiče učí děti poznávat, pomáhá jim se socializací. V případě, že rodiče učí děti chování, jež není v souladu s danou společností, dochází k dysfunkci. Dále by rodina měla poskytovat dítěti pocit jistoty a bezpečí, což působí jako jakýsi model mezilidských vztahů, dítě se učí navazovat citový vztah, rozvíjí se jeho identita, sebedůvěra a sebeúcta. Jakmile tento pocit v rodině není, dítě se cítí ohrožené, proto se také ke společnosti chová nevhodně např. útokem. Rodiče fungují jako modely, které děti napodobují, ať už v pozitivním nebo negativním smyslu. Je prokázáno, že děti násilníků v dospělosti pravděpodobně také terorizují ostatní členy rodiny (Vágnerová, 2005).

Opakované výzkumy potvrzují, že rodiče, kteří jsou schopni mít své děti bezpodmínečně rádi a jejich spontánní nebo intuitivní rodičovské chování je správné, jsou ve významně vyšší míře ti, kteří totéž ve svém dětství prožili sami. Stálost takového prožitku je velmi vysoká a trvá i v dospělosti, proto je třeba klást důraz na prevenci (Dostupné na <http://jakub.hucin.cz/vychova.html>).

Musíme si ale uvědomit, že jednoznačně ideální rodičovská výchova neexistuje. Rodiče na sebe v dnešní době často kladou nereálné požadavky ve snaze „vychovávat dítě správně“. Důležité přitom je, aby dítě vyrůstalo v laskavém prostředí, s milujícími rodiči, kteří jej přijímají a respektují jako jedinečnou bytost, usilují o otevřenou komunikaci v rodině a projevují dostatečně svůj zájem o dítě. Zároveň na něj kladou přiměřené požadavky a jsou důslední ve svých postojích a rozhodnutích. Nezanedbatelný pro vývoj dítěte a upevnování vztahu mezi ním a rodičem je také společně trávený čas. Je jasné, že se v životě s dětmi také setkáme s krizovými situacemi a různými problémy, nicméně to patří ke každodennímu životu, tomu nelze zabránit. Nejdůležitější je, aby dítě v rodině mělo pocit důvěry a bezpečí. Pokud dítě vyrůstá v takovémto prostředí, je pravděpodobné, že rodina snáze překlene i krizová období.

2.5. Institut efektivního rodičovství

Mezi zajímavé současné preventivní programy, které se zabírají právě výchovou v České republice, patří Institut efektivního rodičovství.

Jedná se o program, který je zaměřen na školení rodičů v oblasti výchovy dětí. Cílem programu je naučit, jak mají rodiče vychovávat zodpovědné a samostatné jedince. Tento program byl založen v roce 2005 neziskovou organizací v Brně Centrum pro rodinu a sociální péči. O jeho založení se zasloužila paní Ing. Valérie Wágnerová, která dlouhodobě pobývala v Kanadě, kde absolvovala rodičovské kurzy a byla také vyškolená k vedení skupin rodičů společností Saskatoon Adlerian Society v kanadském Saskatoonu. Samotným Kurzem efektivního rodičovství prošlo v současnosti již více než 800 českých rodičů. Kurzy běží v mnoha větších i menších městech po celé České republice (Dostupné na <http://efektivnirodivcovstvi.webnode.cz>).

Cílem programu je praktický nácvik řešení nejčastějších problémových situací, se kterými se rodiče při výchově svých dětí mohou setkat a také pravděpodobně setkávají. Rodiče se v rámci tohoto programu učí efektivně zvládat afektivní výchovné postupy. Především jsou rodiče vedeny k tomu, aby celá rodina byla spokojená a fungovala. Program se skládá z devíti lekcí, ve kterých jsou probírány základní principy efektivní výchovy a jejich aplikace do praktického rodinného života. Na lekci se jedenkrát týdně na dvě hodiny schází skupina asi 12 rodičů bez dětí bez dětí. V případě zaneprázdněných rodičů přes týden, existuje také forma intenzivní výuky v období víkendu. Kromě teoretických poznatků se rodiče setkají především s nácvikem daných dovedností a s mnohými praktickými příklady. Rodiče také dostávají pracovní listy, které si odnášejí domů a také různé náměty, co je možné procvičovat i v domácím prostředí. Díky mnoha modelovým situacím si rodiče vše zkusí v praxi a následně zkusí v praxi a mohou tedy doma pilně procvičovat (Dostupné na <http://efektivnirodivcovstvi.webnode.cz>).

3. Transgenerační přenos

Psychologický slovník charakterizuje transgenerační přenos jako „*přenos určitého jevu z jedné generace na druhou, např. při výchově dětí.*“ (Hartl, Hartlová, 2009: 465)

Mezi nejsložitější úkol rodičů, jistě můžeme zahrnout, výchovu jejich dětí. Děti, které vyrůstaly ve funkční rodině, využívají své pozitivní zkušenosti i v dospělosti. Když však ony samy neměly v dětství možnost získat pozitivní rodičovský vzor, jak správně pečovat o dítě, je to pro ně o mnoho složitější. Z mnoha publikací vyplývá, že je velice pravděpodobné, že dítě, které z nějakých důvodů vyrůstalo v afunkčním nebo dysfunkčním prostředí, nebude v budoucnu umět správně pečovat o jeho vlastní dítě. Zde tedy vidíme úzkou souvislost mezi rodinou orientační, tedy tou, do které se dítě rodí, a rodinou prokreační, což je rodina, kterou dítě v dospělosti utváří samo.

„Dítě téměř vždy imituje rodičovský vzor. Napodobuje rodiče stejného pohlaví syn otce, dcera matku. Proces identifikace s rodičem však probíhá jednoduše jen tam, kde se dítě s rodičovským vzorem ztotožnit mohlo a chtělo“ (Matoušek, 2003: 62).

„Mimořádný vliv na rozvoj osobnosti dítěte má struktura rodiny a rodinná konstelace, tj. postavení dítěte uvnitř rodiny, jeho role a pozice mezi sourozenci a ostatními členy rodiny.“ (Kohoutek, 1998:13)

V každé společnosti existují různé výchovné styly a vzory, jenž rodiče aplikují na své potomky. Tyto styly se neustále mění a přizpůsobují dané situaci ve společnosti, jsou také podmíněny zákony daného státu, lidskými právy a právy dětí. Je patrné, že každá generace na svých dětech zanechá stopy jejich výchovného působení, ať už vědomými či nevědomými výchovnými styly z generace předešlé. Tato výchova se však mění, kombinuje, transformuje na základě mnoha faktorů. Mezi tyto faktory můžeme zařadit dědičnost, vlohy, temperament, postoje, hodnoty, normy a ideály. Záleží také na osobnostních rysech a vrozených vlastnostech vychovatelů, kteří více či méně působí na své děti. Je pravdou, že v mnohých případech v daných situacích rodiče mají stejné metody a postupy ve výchově, jako měli právě jejich rodiče.

Otázkou však zůstává, proč to tak je? Proč se často chováme jako naše rodiče, i když jsme si mnohokrát říkali, že se tak chovat nikdy nebudeme? Proč se dopouštíme stejných chyb, jako se dopustili naši rodiče? Prvotní moje myšlenka je, že vycházíme ze svých osobních zkušeností z dětství. Domnívám se také, že někdy můžeme výchovné procesy přejímat nevědomě či dokonce nechtěně. To, že víme, jak správně by měla výchova probíhat, neznamena, že se opravdu tak budeme chovat, až jednou rodiči budeme.

Obecně můžeme předpokládat, že cílem každého jedince je dobře vychovat své děti pro život ve společnosti po stránce citové, morální i ve vztahu ke vzdělání a profesnímu uplatnění. V neposlední řadě jsou děti vychovány i k budoucímu rodičovství, někdy instinktivně, jindy jsou vědomě přebírány či negovány postupy předchozích generací.

Pokud však dítě vyrůstá v nepodnětném prostředí, kdy mu rodiče nejsou schopni vytvořit pevné emocionální a socioekonomické zázemí a nejsou mu „dobrým příkladem“ pro život nebo kde dokonce dochází k násilí, je téměř nemožné, aby si dítě tyto špatné návyky více či méně neosvojilo. Později je „učí“ i své děti, a tak se koloběh vytváření“ nešťastných a frustrovaných až deprivovaných osobností, neustále opakuje.

3.1. Rizikové faktory transgeneračního přenosu

Většina lidí se ve svém rodičovství a ve svém vztahu a přístupu k dětem opírá o zkušenosti z vlastního dětství, z vlastní rodiny. Pouze pozitivní, bezproblémové dětství však přitom zažil málokdo. Pro kvalitu dětství je důležité, jaké zkušenosti převažovaly a co jsme mohli načerpat nejen ze vztahů s rodiči, ale i ze vztahů s dalšími příbuznými, popř. s lidmi, kteří byli pro nás důležití v období dětství a dospívání.

Lidé, kteří byli sami svými rodiči zanedbáváni nebo týráni, neměli možnost zažít jinou pečující zkušenost, jsou pro vlastní roli rodiče silně znevýhodněni a pravděpodobnost, že budou své dítě zanedbávat, je mnohem vyšší. V rodině může být péče o děti zanedbávána transgeneračně, navíc se rodina může dlouhodobě potýkat se zhoršenou sociální situací.

Za další **rizikové faktory, které mohou ovlivnit kvalitu rodičovství** a podobu péče o dítě, lze považovat

- „rodič je nezletilý nebo ve věku zletilosti,
- rodič žije sám,
- rodič má snížené intelektové schopnosti nebo psychiatrické onemocnění,
- rodič užíval nebo užívá návykové látky (alkohol, drogy),
- rodič vyrůstal v zařízení pro výkon ústavní výchovy,
- špatná kvalita vztahu rodičů,
- rodina je sociálně izolovaná, chybí jí podpora širší rodiny i širší sociální sítě,
- riziková sociální situace rodiny (rodina žije dlouhodobě na hranici životního minima, rodiče jsou dlouhodobě nezaměstnaní, mají problémy s bydlením, s hrazením nákladů na bydlení apod.),
- počaté dítě je nechtěné, je překážkou ve vedení způsobu života, kterým by chtěl/i rodič/e žít“ (Bechyňová, Konvičková, 2008: 104).

3.2. Transgenerační přenos násilí

Násilí je „záměrné použití nebo hrozba použití fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině či společnosti osob, které působí nebo má vysokou pravděpodobnost způsobit zranění, smrt, psychické poškození, strádání nebo újmu“ (Světová zdravotnická organizace WHO).

Pokud se člověk zamyslí nad tím, proč vlastně rodiče své děti bijí, křičí na ně, odstrkují je od sebe a dělají jim bohužel někdy i mnohem horší věci, příčiny tohoto chování můžeme často najít v minulosti. Chováme se většinou tak, jak to známe ze svých původních, orientačních rodin. Výchovné styly si přenášíme od svých předků - pokud nás naši rodiče fyzicky trestali, je zde velká pravděpodobnost, že se budeme tímto způsobem chovat i my k našim dětem. Pokud se v dětství trestaný nynější rodič rozhodne, že své dítě trestat nebude, nemá vyhráno. Potlačovaná agrese se může projevit jiným způsobem, a to například křičením na dítě, nepřiměřenými psychickými tresty. Následky tělesných trestů můžeme rozdělit na krátkodobé, což je například bolest, stopa na těle, a dlouhodobé. Mezi dlouhodobé následky tělesných trestů patří právě cyklus přenosů násilí. Eva Vaníčková (2004) do cyklu přenosu násilí zahrnuje transgenerační přenos násilí, řetězec rodinného násilí a impresi vzorců sociálního chování.

Transgenerační přenos násilí je situace, „kdy děti, které v roli slabých partnerů přijímaly násilí z rukou dospělých, kteří představovali silné, dominantní partnery, změní svoji roli v rodině a získají moc. Potom se stane, že v roli silných, dominantních partnerů předávají násilí slabším, což jsou jak jejich, za tu dobu zestárlí rodiče, tak vlastní děti“ (Vaníčková, 2004: 82).

Z toho tedy vyplývá, že v rámci transgeneračního přenosu násilí nemusí docházet pouze k případům, kdy dítě, které bylo vychovááno tvrdým, autoritativním způsobem s častým fyzickým trestáním, se stejným způsobem později chová ke svým dětem. Toto dítě se například v období dospívání může začít chovat stejně ještě v rámci původní rodiny ke svým rodičům či sourozencům.

V rodině také může docházet k předávání násilí z osoby s dominantním, silným postavením v rodině na osobu s podřízeným, slabším postavením. Například: otec – matka, matka – starší dítě, starší dítě – mladší dítě, mladší – spolužáci, zvířata, předměty. Toto nazýváme řetězcem

rodinného násilí. Matka, která zažívá násilí na své osobě v současné rodině, nebo ho zažívala v rodině původní, mívá vzhledem k negativnímu vlivu této skutečnosti na svoji osobnost, na svůj psychický, emocionální stav nižší předpoklady k porozumění svému dítěti, jeho problémům. Cyklus se tedy uzavírá (Vaničková, 2004).

U transgeneračního přenosu se často setkáváme s tím, že dochází k impresi vzorců sociálního chování. Jedinec si uloží řešení určité složité životní situace do paměti a automaticky si ji vybaví v obdobné situaci. V tomto případě tedy můžeme říci, že se dítě učí řešit obtížné situace také násilím (Vaničková, 2004).

Je tedy patrné, že se v dnešní společnosti často setkáváme s mezigeneračním přenosem násilí, toto potvrzuje i článek v časopise vesmír, jenž uvádí následující skutečnosti. Fyzické a sexuální zneužití dětí se prý v USA týká 27 % dívek a 16 % chlapců. Zde jsou patrné dlouhodobé následky u dětí. Zanedbané a týrané děti se daleko častěji v dospívání a v dospělosti dopouštějí násilí a kriminálních činů. Vše to ovšem souvisí s ekonomickým postavením rodiny, kulturou, vlivy prostředí (gangy adolescentů ve velkých městech). Ty kdysi bité a zneužívané děti nejsou pak jen viníky, ale i oběťmi: mají daleko více psychologických, psychiatrických i jiných zdravotních problémů. Žádnou společnost neomlouvá, když to trpí (Dostupné na www.vesmir.cz).

3.3. Transgenerační přenos syndromu CAN

V předešlé kapitole jsem se zaměřila na přenos násilí, s tím je úzce spjat syndrom CAN (Child abuse and neglect). Jedná se o souhrn příznaků, kdy je dítě týráno, zneužíváno či zanedbáváno. Právě u těchto dětí existuje zvýšené riziko, že i ony budou své děti vychovávat nevhodným způsobem. Tyto skutečnosti také vycházejí z následujících závěrů několika zahraničních studií. Retrospektivní studie naznačují 7–70 % v transgeneračním přenosu syndromu CAN. Retrospektivní studie jsou ovšem omezeny složením a důvěrou ve zprávy týrajících rodičů. Rodiče již mohou v dospělosti své dětství vidět zkresleně. Proto ani jejich výpovědi nemusejí být zcela autentické.

„Třetina dětských obětí přenáší násilnou výchovu na své děti a třetina tak nečiní. Zbývající třetina setrvává v náchylnosti na účinky sociálního stresu s pravděpodobností, že se stanou týrajícími rodiči“ (J. E. Oliver, 1993: 1323).

V letech 1877–1993 vznikly rozboru šedesáti vědeckých prací, které zkoumaly transgenerační přenos zneužívání dětí. Z rozboru vyplynulo, že třetina dětí selže ve své rodičovské roli podobně jako jejich rodiče. Další třetina se ke svým dětem chová běžným způsobem, ale v okamžiku kdy se dostane do stresu, má sklon chovat se stejně jako třetina první. Poslední třetinu pravděpodobně tvoří odolné děti, z nichž vyrostli normální rodiče. Následky násilí nemusí projevit ihned, ale také až v několikáté generaci. Sexuální zneužívání dítěte jedním rodičem se může například projevit depresí v dospělosti u dítěte v druhé generaci. Dospělý depresivní rodič je pak příčinou násilného chování a kriminality dítěte ve třetí generaci (Koukolík, 1996).

Transgenerační přenos byl také zkoumán v jednotlivých vývojových stádiích dítěte. Bylo zjištěno, že výskyt tohoto jevu nemusí být nutně omezen na nízký věk dítěte, ale může se objevit třeba až v adolescentním věku. Výzkum dále nepotvrdil přenos specifických typů syndromu CAN. Příkladně u matek, které byly v dětství fyzicky týrány, se zvyšovalo riziko jak k fyzickému, tak i k sexuálnímu týrání dětí (Goodwin a kol., 1981).

Přenos týrání napříč generacemi je jednou z nejpůvodnějších teorií týrání dětí. Odborníci se navzdory tomu málo věnují objasnění mechanismů vysvětlujících, proč k přenosu dochází.

Otázkou je, jaké jsou příčiny předávání nevhodných výchovných návyků z generace na generaci. Jistě zde najdeme více podstat. Do jedné z nich můžeme zahrnout to, že když je dítě doma krutě trestáno, utvoří si představu, že to tak má být a že za jeho neposlušnost mu takový trest náleží. Když se v dospělosti dostane do podobné situace se svými dětmi, jedná podobně. Vůbec ho nemusí napadnout jiné řešení než právě neúměrný trest. Dalším důvodem přenosu bývá skutečnost, že týrané dítě zažívá neskutečný pocit bezmoci a vzteku. Touží mít moc své trápení zastavit, případně i oplatit veškerou křivdu a utrpení, které mu bylo způsobeno. To se mu právě nabízí v interakci se svým dítětem. On se zde dostává do pozice silnějšího, který řídí situaci a své ponížení z dětství si kompenzuje na svém potomkovi. Tím se mu uleví, protože má možnost vědomě prožít, co ho léta tíží. Tak ovšem předává stejnou bolest dítěti a zatěžuje další generaci. Tomuto nevědomému přehrávání vlastní zkušenosti s rodičem se říká „*mechanismus agování*“ (England a Susman-Stillman, 1996).

Otázkou však je, jakým způsobem prolomit bludný kruh a především zabránit tomu, aby se syndrom CAN objevoval u rodin pro mnoho generací. Jak tedy působit preventivně? Důležitá úloha je důslednost ve výchově dítěte. U rodičů, kteří byli v dětství krutě týráni, ale důslední ve výchově svých dětí, se zjistilo, že své děti méně týrali než rodiče s podobnými zážitky, které své děti vychovávali nedůsledně. Rodič, jenž má nedostatek výchovných dovedností, pravděpodobně zažívá při jednání se svým dítětem velkou dávku stresu a frustrace. Pokud byl navíc v dětství týrán, může být výsledkem přenos násilného zacházení z jedné generace do další. Rodič totiž díky stresujícím prožitkům v interakci s dítětem není schopen s ním racionálně komunikovat, a proto se hned uchýlí k trestu.

Hlavními faktory pro toto přerušení jsou:

1. „lepší finanční zajištěnost, včetně podporujícího partnera,
2. pozitivní vztah buď k důležité dospělé osobě v dětství, nebo odborná psychoterapeutická pomoc,
3. schopnost vyčistit trauma z dětství, resp. hněv a odpovědnost obrátit ne proti sobě, ale proti násilníkovi“ (Understanding CAN, 1993: 265).

PRAKTICKÁ ČÁST

4. METODOLOGIE

4.1. Úvod do problematiky a cíl výzkumu

Jako téma svého výzkumu jsem si zvolila: Transgenerační přenos stylů výchovy. S tímto jevem se společnost setkává již od pradávna, nicméně se o něm dříve nevědělo a také nehovořilo. Existuje mnoho procesů, norem, zvyků a pravidel, jež se předávají po dlouhá staletí z generaci na generaci. Nedílnou a důležitou součástí je výchova, kterou jsou formováni jednotliví jedinci. Primárním výchovným činitelem je rodina, která má ve výchově nezastupitelnou roli.

Cílem mého výzkumu je zjistit míru transgeneračního přenosu výchovných stylů mezi rodiči a jejich dětmi. To znamená, zda tedy výchovný styl rodičů z dětství ovlivňuje užívání výchovných stylů u jejich potomků. K mému výzkumu mě prvotně motivoval fakt, že se ve svém zaměstnání velice často setkávám s transgeneračním přenosem výchovy, a to převážně negativních prvků. Jsem zaměstnána jako sociální pracovník na orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kde je mojí hlavní náplní práce s rodinami, ať už funkčními, afunkčními či dysfunkčními. Proto bych se ráda dozvěděla, jaká je míra transgeneračního přenosu výchovných stylů v současné době, a také jak zmírnit přenos negativních prvků ve výchově.

4.2. Metodologie výzkumu

Výzkum je systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky (Surynek, Komárková, Kašpárková, 2001).

Ve výzkumu můžeme rozlišit dva typy, a to kvantitativní výzkumnou strategii a kvalitativní výzkumnou strategii. „Kvantitativní strategie zaměřuje výzkumný proces na poznání sociálních jevů chápaných jako měřitelné proměnné, zatímco kvalitativní výzkumná strategie,

směřuje výzkumný proces buď na poznání významů objektů každodennosti běžných sociálních aktérů, nebo na poznání minulých, historických událostí“ (Žižlavský, 2005: 35).

Vzhledem k poznatkům shrnutých v teoretické části jsem zvolila kvantitativní metodu výzkumu. Výhodou tohoto výzkumu je především anonymita, která umožní otevřenost respondentů při zodpovídání jednotlivých otázek. Na rozdíl od kvalitativního výzkumu, můžeme do kvantitativního zahrnout velký počet respondentů. Já osobně si zvolila kvantitativní výzkum z důvodu, že velký počet respondentů zajistí širší a obecnější představu o problému. Vhodná metoda sběru dat je v tomto případě dotazník, z důvodu toho, že je to téma, o kterém by někdo nechtěl hovořit osobně. Proto otevřenost a upřímnost zajistí právě anonymita, typická pro tuto metodu.

4.3. Formulace a operacionalizace hypotéz

4.3.1. Hlavní hypotéza

Rodiče, kteří byli vychováni určitým stylem výchovy, pravděpodobně užívají stejný styl výchovy i u svých potomků.

- Výchovný styl – „souhrn spontánních a záměrných způsobů chování vychovávajícího k vychovávanému“ (Průcha a kol., 2003).
- Výchova dětí – záměrný cílevědomý proces působení dospělých na děti

4.3.2. Pracovní hypotézy

Zvolila jsem čtyři pracovní hypotézy, které vychází z hlavní výzkumné otázky.

V následujícím textu uvádím zkratky pracovních hypotéz jako PH.

PH1: Rodiče, kteří byli v dětství fyzicky trestáni, pravděpodobněji také fyzicky trestají své potomky.

- *Fyzické tresty*
 - „facky“
 - „dostání na zadek“
 - použití nástroje při trestu (pásek, vařejka, žíla)

PH2: Rodiče, kteří byli vychováni autoritářskou výchovou, častěji upřednostňují při výchově svých dětí také autoritářskou výchovu.

- *Autoritářská výchova*
 - striktní dodržování příkazů a zákazů pod hrozbou trestu, kdy není brán zřetel na vlastní potřeby a přání dítěte
 - být doma včas a výrazně dříve než ostatní vrstevníci
 - rodiče často na děti kladou požadavky a kontrolují jejich dosažení

PH3: Rodiče, kteří byli vychováni příliš liberálně, pravděpodobněji budou své potomky vychovávat také příliš liberálním stylem.

- *Liberální výchova*
 - být venku dle vlastního uvážení
 - ponechání co největší volnosti a neomezování vlastních aktivit
 - děti si mohou dělat, co chtějí

PH4: Rodiče, kteří byli vychováni demokraticky, pravděpodobněji budou své potomky vychovávat také demokratickým stylem.

- *Demokratická výchova*
- rodiče s dětmi často diskutují o jejich přáních, potřebách a aktivitách
 - rodiče jsou pro děti spíše spolupracující partneři a přáteli
 - děti si o sobě mohou poměrně svobodně rozhodovat s ohledem na jejich věk následky svého jednání

4.4. Volba a popis výzkumného vzorku

„V sociologickém výzkumu nezjišťujeme údaje o všech jednotkách, u nichž lze daný jev sledovat. Součástí naprosté většiny výzkumů je výběrové šetření, které slouží k volbě dílčího souboru jednotek, na němž je provedeno zkoumání. Výsledky takového zkoumání jsou pak zobecňovány na soubor zahrnující všechny uvažované jednotky“ (Jeřábek, 1992: 17).

Výsledky mého výzkumu tedy nejsou zobecnitelné pro celou populaci, ale týkají se pouze zvoleného vzorku. Jako svůj výzkumný vzorek jsem si zvolila rodiče, kteří mají děti ve školním věku. Na mém výzkumu se účastnilo celkem 105 respondentů. Z důvodu anonymity, neuvádím jejich jména.

4.5. Metoda sběru dat

V kvantitativním výzkumu se používá mnoho různých metod. Nejčastěji je to dotazník, pozorování, škálování, interview, obsahová analýza textu a experiment. Já sama jsem jako metodu sběru dat, zvolila dotazník. Je to rychlá a účinná varianta, jak zjistit a objektivně mapovat danou problematiku v tak širokém výzkumném vzorku, jako jsou rodiče. Dotazování je nejběžnější a nejčastěji využívaná metoda, která je založená na výpovědích lidí - dotázaných nebo jinak také respondentů. Tato metoda zajišťuje anonymitu, a proto zde mohou respondenti odpovídat i na otázky, na které by pod svým jménem těžko odpovídali. Zvolila jsem dotazník, který se skládá ze dvou částí. První část obsahuje 2 otázky, které se ptají na základní identifikační údaje, a to pohlaví a vzdělání. V druhé části pokládám 24

uzavřených otázek se dvěma možnostmi, které se týkají jak dětství respondentů, tak oblasti výchovy a rodičovství. Tyto otázky jsem záměrně smísila dohromady, kvůli věrohodnosti odpovědí respondentů. V otázkách mohou dotazovaní vybírat pouze jednu možnost.

4.6. Místo výzkumu

Sběr dat pomocí dotazníku jsem prováděla prostřednictvím emailové komunikace, pomocí aplikace facebook a také osobním předáním. Ve virtuálním typu jsem požádala respondenty o zaslání dotazníků dalším rodičům. Elektronický způsob komunikace zajistil libovolný čas na vypracování dotazníku, a to dle možností jednotlivých respondentů. Tuto možnost měli i respondenti, kterým jsem dotazník předávala osobně.

4.7. Časový harmonogram výzkumu

Sběr dat probíhal v časovém rozmezí jednoho měsíce, a to v září 2012. Samotné vyplnění dotazníku zabralo asi 10-15 minut.

4.8. Náklady na výzkum

Náklady, které jsem musela vynaložit na výzkum, byly poměrně nízké. Větší část dotazníků jsem zasílala elektronicky, nicméně jsem všechny vyhodnocené dotazníky následně musela vytisknout. Jednotlivé respondenty jsem oslovovala osobně a emailem, tudíž jsem nevynaložila peníze na poštovné.

4.9. Popis vlastního zkoumání

Můj výzkum jsem prováděla v jednotlivých fázích. Nejdříve jsem se zaměřila na výběr výzkumné otázky. Z ní jsem vytvořila hlavní hypotézu a také jednotlivé pracovní hypotézy. Na základě těchto dat jsem vytvořila samotný dotazník. Snažila jsem se jednotlivé otázky formulovat jasně, výstižně a srozumitelně, aby respondenti jednoznačně pochopili, na co se

jich v dané otázce ptám. Můj výzkumný vzorek tvořili rodiče, kteří mají dítě ve školním věku. Prostřednictvím emailu jsem mohla odpovídat na případné dotazy.

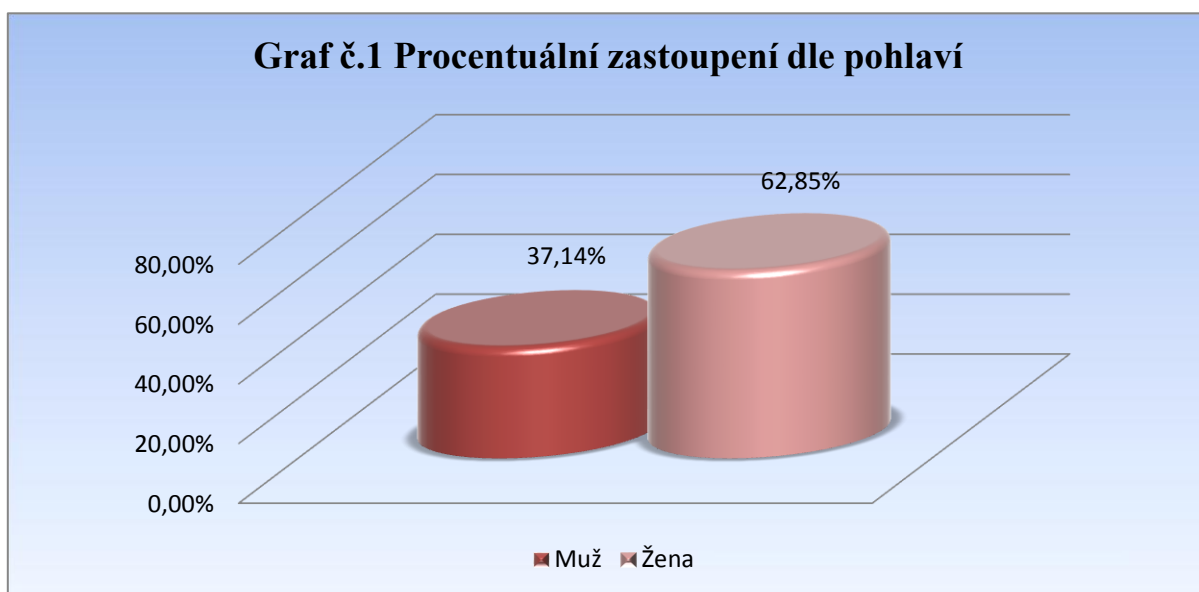
V druhé fázi, která pro mě byla náročná, jsem se zaměřila na samotné vyhodnocení dat, která jsem získala z dotazníků. Navrátilo se mi celkem 108 dotazníků. Z toho u třech dotazníků nebylo vyplněné pohlaví, proto jsem je vyřadila z hodnocení.

Použila jsem tedy 105 dotazníků, které mi respondenti správně zodpověděli. Jednotlivé odpovědi respondentů jsem nejdříve rozdělila podle četnosti jednotlivých variant. A poté jsem zhodnotila výsledky dle jednotlivých hypotéz. Vše jsem prováděla ručně a poté převedla do elektronické podoby. Ze zjištěných dat jsem vytvořila pomocí Microsoftu Excel tabulky a jednotlivé grafy. Výsledky jednotlivých otázek jsem se snažila porovnávat a zjišťovat míru transgeneračního přenosu výchovných stylů mezi rodiči a jejich dětmi.

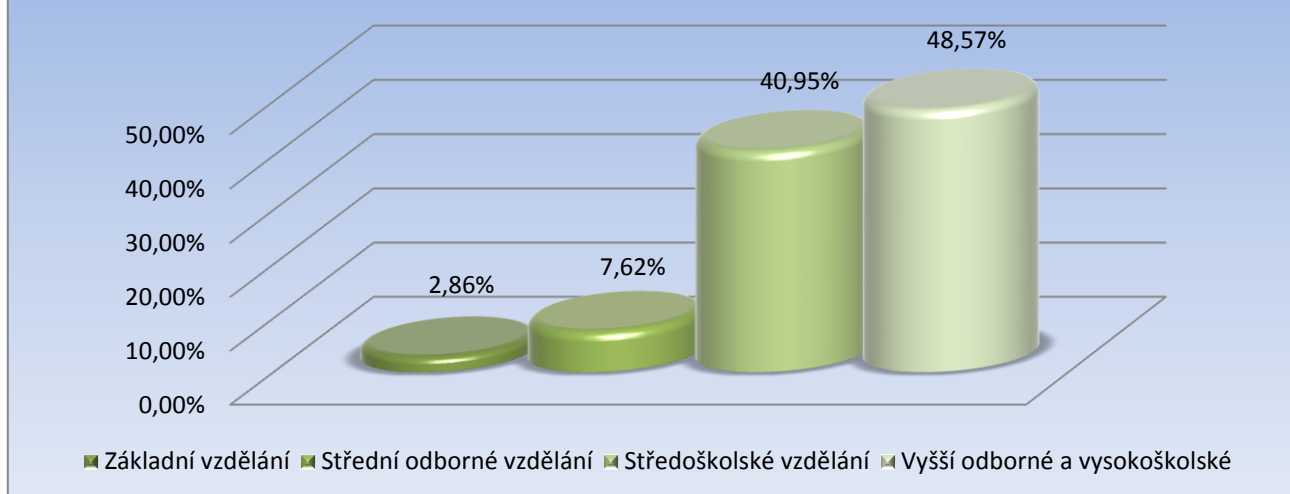
5. ANALÝZA

„Analýza představuje organizaci dat a popis dat využitím grafů, numerických souhrnů a dalších matematicky zpracovaných prostředků. Někdy se této oblasti říká popisná statistika“ (Hendl, 2004 :17).

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaký je vztah mezi výchovným stylem v dětství rodičů (rodině orientační) a užíváním stejného výchovného stylu u svých potomků (v rodině prokreační). Jednotlivé otázky jsem rozdělila podle četnosti jednotlivých odpovědí a zkoumala výsledky. Snažila jsem se také najít vztahy mezi danými otázkami, abych mohla zodpovědět všechny hypotézy. Na začátku své analýzy, nejprve uvádím vyhodnocení jednotlivých statistických otázek, abych rozvinula vlastnosti a charakter výzkumného vzorku. Mého výzkumu se účastnilo 105 respondentů, z nichž bylo 39 mužů a 66 žen.

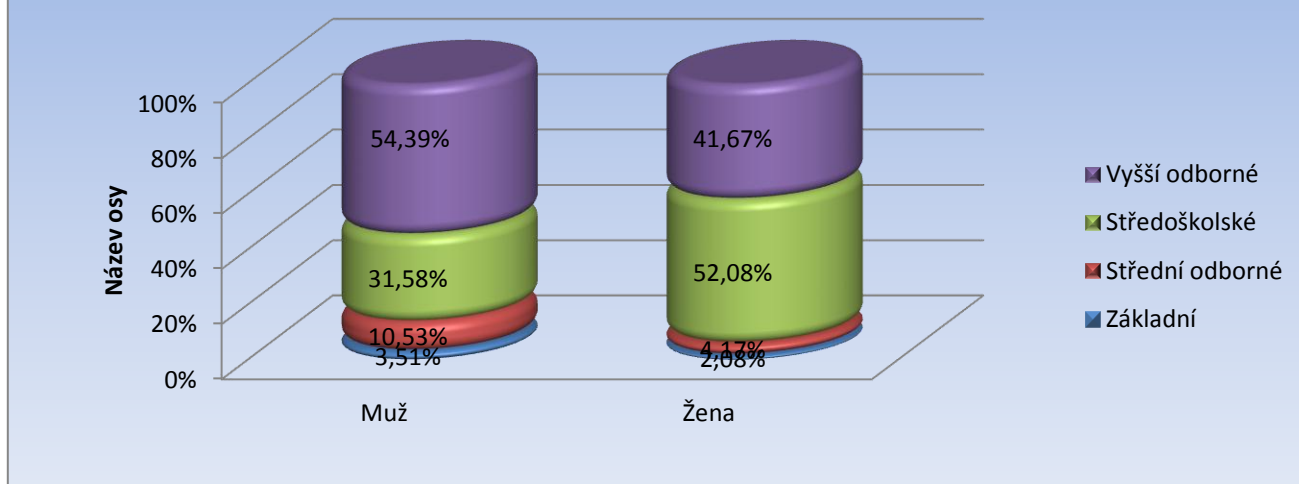

Graf č.2 Procentuální zastoupení dle vzdělání dotazovaných

Mezi prvními otázkami respondenti vyplňovali jejich dosažené vzdělání. Domnívám se, že vzdělání je v dnešní době důležitou součástí výchovy. Možná právě vzdělání může přispět k lepšímu rozpoznání negativních prvků ve výchově a následnému vědomému vytěsnění a vyvarování se podobných prvků při výchově v rodině budoucí. Většina respondentů, a to téměř 90 % dosáhla středoškolského, vyššího odborného nebo vysokoškolského vzdělání. Tuto skutečnost považuji za velice pozitivní.

Graf č. 3 Poměr dosaženého vzdělání vzhledem k pohlaví respondentů

Dříve se vzdělávali především muži, v dnešní době se klade velký důraz na rovný přístup jak k mužům, tak k ženám, proto se lidé vzdělávají bez ohledu na pohlaví. Tuto skutečnost potvrzuje i výše uvedený graf, zobrazující poměr dosaženého vzdělání a pohlaví.

5.1. Ověřování hypotézy číslo 1

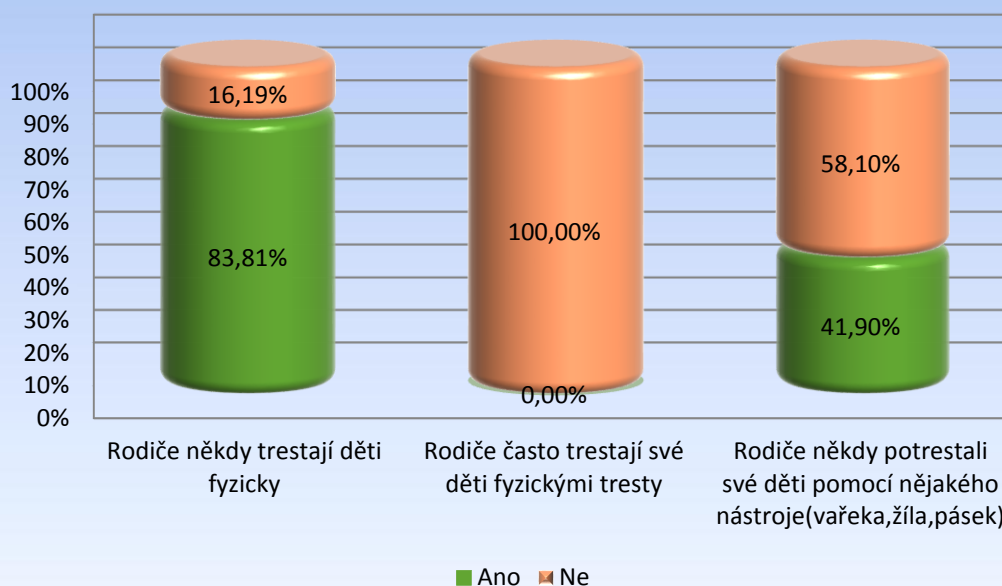
Rodiče, kteří byli v dětství fyzicky trestáni, pravděpodobněji také fyzicky trestají své potomky.

Fyzické tresty, stávající se spíše zavrhanou formou výchovného prostředku, jsou v dnešní době velice diskutované. V historii jsme se s fyzickými tresty setkávali často, především sloužily jako postih za porušování kázně. V dnešní době však zaznamenáváme trend snižujících se tělesných trestů, které jsou vnímány jako forma násilí v mezilidské komunikaci a které by se neměly ve výchově vyskytovat (Vaničková, 2003).

Tuto skutečnost také potvrzuje výzkumná studie Vaničkové (2003), která zkoumala výskyt tělesných trestů u dětí 4. tříd základních škol. Zde je patrný posun výchovy, odměny převažují nad tresty v 56,4%, což naznačuje zvyšující se trend odměn, které před deseti lety byly s tresty ve stejném poměru. Vyvážený poměr obou typů výchovných prostředků uvádělo 37,8% respondentů a častější používání trestů v rodině pouze 5,8% dětí. Skupina respondentů nikdy tělesně netrestaných vzrostla od minulé studie na 13,6%. Zastoupení dětí tělesně trestaných, jejichž potrestání je podobné týrání, se zmenšilo na 24,8%. Zhruba stejně velká zůstává skupina dětí často a opakovaně tělesně trestaných, tedy 83,5%. Pouze malé množství respondentů uvedlo, že je u nich tělesné trestání výjimečné. V roli trestajícího se častěji, a to v 52,6%, objevuje maminka, tatínek ve 14,9% případů. Děti trestaných oběma rodiči stejně je 32,5%. Toto rozložení může souviset s narůstajícím počtem nukleárních rodin bez otců, kde je příčinou rozvod, odloučení partnerů nebo zvětšující se počet matek samoživitelek. Mezi nejčastější důvody užití výchovného prostředku, ať už odměny nebo trestu, jsou školní známky a chování dítěte.

Nejprve jsem se zaměřila na vytvoření grafu, jenž znázorňuje právě užívání fyzických trestů dnešními rodiči. Zajímalo mě totiž, zda se v mém výzkumu potvrdí trend ústupu fyzických trestů v dnešní společnosti.

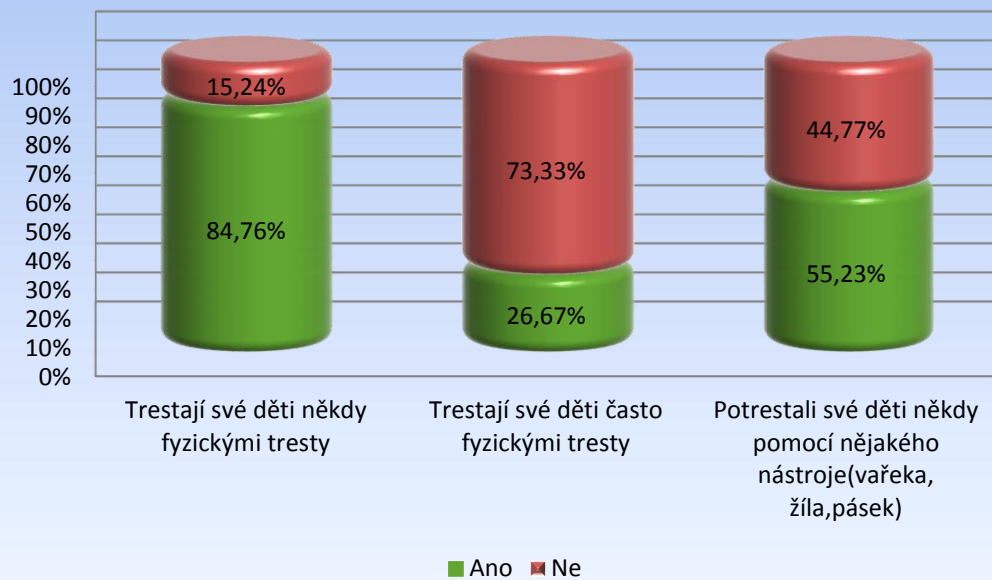
Graf č. 4 Procentuální zastoupení dle užívání fyzických trestů současných rodičů

Dle mého očekávání se opravdu potvrdil vývojový trend, kdy fyzické tresty rodiče užívají méně. Z výše uvedeného grafu vyplynulo, že žádný ze současných rodičů netrestá své děti pomocí fyzických trestů **často**. Naopak téměř 84% rodičů používá fyzické tresty **někdy**. Je zajímavé, že téměř 42% současných rodičů někdy potrestali své potomky pomocí nějakého nástroje.

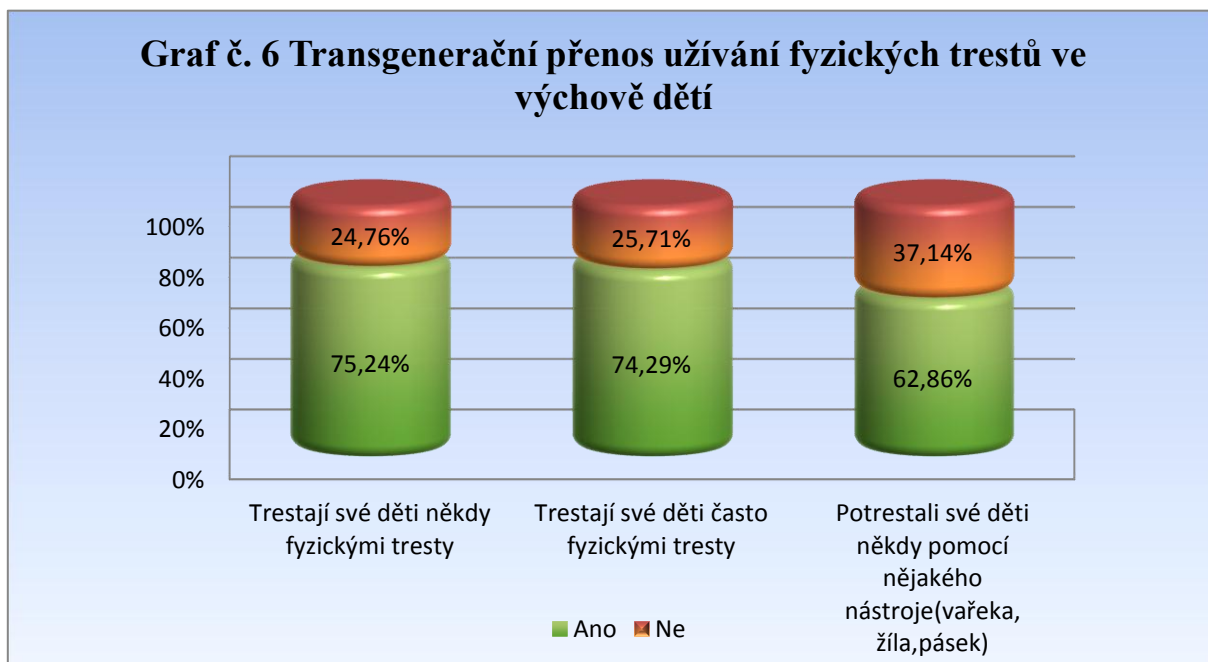
V dalším grafu č.5, uvedeném níže, jsem se snažila zobrazit, jaké procento respondentů, se v dětství setkávalo s fyzickými tresty. Celkem 85% tázaných sdělilo, že se někdy setkávalo s fyzickými tresty, naopak 27% nás informovalo, že byli trestáni často fyzicky. Zde je tedy vidět rozdíl v užívání fyzických trestů v minulosti a současnosti. Celkem 55 % rodičů se ve svém mládí setkávalo s trestáním pomocí nějakých nástrojů, zde je procento užívání nástrojů téměř totožné.

Graf č. 5 Procentuální zastoupení dle užíváním fyzických trestů v dětství rodičů

Otázkou je, jakou mírou je užívání fyzických trestů ovlivněno vlastní zkušeností s fyzickými tresty v dětství. Abych ověřila svoji první hypotézu, musela jsem porovnat užívání fyzických trestů v orientačních a prokreačních rodinách, a to vždy u konkrétního respondenta. V následujícím grafu tedy můžeme pozorovat procentuální zastoupení míry transgeneračního přenosu užívání fyzických trestů ve výchově dětí.

Z níže uvedeného grafu tedy vyplývá, že 75% rodičů, kteří byli v dětství trestáni pomocí fyzických trestů **někdy**, také v současnosti **někdy** trestají fyzicky své potomky. Stejně tak většina rodičů (74%), kteří se v dětství setkali s **častými** fyzickými tresty, v současnosti také **často** trestá své potomky. Necelých 63% respondentů, kteří potrestali své děti pomocí nějakého nástroje, se v dětství také setkali s potrestáním pomocí určitého nástroje.

Při analýze dat jsem dospěla k výsledkům, že dotazovaní rodiče, kteří byli v dětství často trestáni fyzicky, častěji užívají při výchově svých dětí také fyzických trestů. Moje hypotéza se tedy *potvrdila*. Z výše uvedeného grafu tyto skutečnosti vyplývají.

5.2. Ověřování hypotézy číslo 2

Rodiče, kteří byli vychováni autoritářskou výchovou, častěji upřednostňují při výchově svých dětí také autoritářskou výchovu.

Autoritářská výchova je výchova, jež staví především na trestu. Ačkoli tento výchovný prostředek nebývá mezi dětmi ani jejich rodiči příliš oblíben, zaujímá bezesporu významné místo ve výchově jedince. Pro lepší přehlednost a srozumitelnost si dovoluji uvést definice od více autorů.

„Trest je takové působení (rodičů, učitelů, vychovatelů, popřípadě sociální skupiny) spojené s určitým chováním či jednáním vychovávaného, které vyjadřuje negativní společenské hodnocení tohoto chování nebo jednání“ a „přináší vychovávanému omezení některých jeho potřeb, nelibost, popřípadě frustraci.“ (Čáp, Mareš, 2001, s. 253).

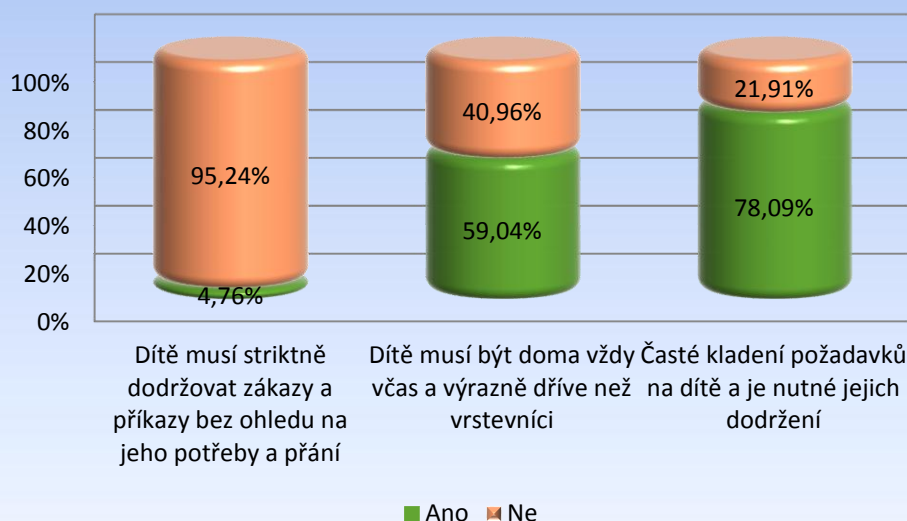
Na trest můžeme nahlížet jako něco, co samo dítě jako trest prožívá. Toto prožívání je doprovázeno nepříjemnými, zahanbujícími a ponižujícími pocity, které mají na jedince takový vliv, že se pro příště snaží jim vyhnout a co nejdříve se jich zbavit (Matějček, 1994).

Trest také může být vnímán jako „jedna z forem negativního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Jde o záměrně navozený následek toho, že žák splnil nebo nesplnil uložené požadavky“ (Průchy a kol., 2003: 252).

„Trest je přijatelný za předpokladu, že dítě z chování dospělého a z jeho emočních projevů chápe. Odsouzení se týká mého konkrétního chování nebo činu, ne mé osoby. Nedošlo ke ztrátě sympatie, lásky, důvěry, pomoci dospělého ve vztahu k dítěti. Dospělý nepovažuje dítě za nenapravitelně špatné“ (Čáp a Mareš, 2001: 257).

Pro ověření svojí druhé hypotézy jsem se snažila nejprve zjistit, kolik rodičů upřednostňuje ve své výchově prostředky vykazující znaky autoritářského stylu výchovy. Užívání těchto znaků jsem musela porovnat v orientačních a prokreačních rodinách opět u každého respondenta zvlášť, abych mohla zjistit míru transgeneračního přenosu autoritářského stylu ve výchově dětí. V následujícím grafu č.7 je zobrazeno procentuální zastoupení dle užívání autoritářského stylu u současných rodičů, tedy v rodinách orientačních.

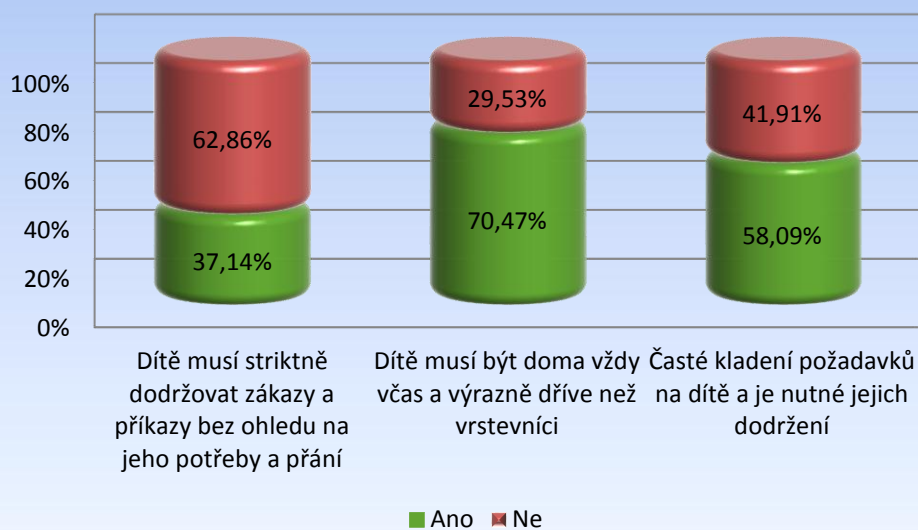
Graf č. 7 Procentuální zastoupení dle užívání autoritářského stylu u současných rodičů

Z výše uvedeného grafu vyplynulo, že 95% současných rodičů bere ohled na potřeby a přání svých dětí při dodržování zákazů a příkazů. 60% respondentů uvedlo, že jejich děti musí být doma vždy včas a výrazně dříve než jejich vrstevníci. Domnívám se, že tato skutečnost může vyplývat z narůstání kriminality a sociálně-patologických jevů v dnešní společnosti. Pomocí dalších otázek jsem zjistila, že 78% rodičů často klade požadavky na své dítě a vyžaduje jejich dodržení. Po prozkoumání jednotlivých grafů jsem překvapivě zjistila, že v dnešní společnosti se často setkáváme se znaky vykazujícími autoritářský styl.

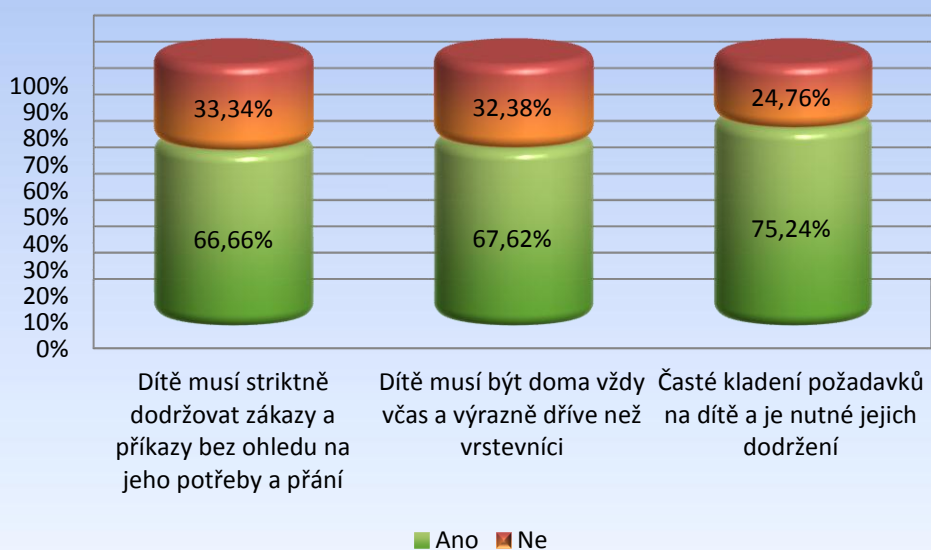
Dále jsem se zaměřila na vytvoření grafu znázorňující míru užívání autoritářského stylu v dětství respondentů. Tyto skutečnosti jsem zaznamenala do následujícího grafu č.8. Celkem 37% tázaných ve svém dětství muselo dodržovat příkazy a zákazy bez ohledu na jejich potřeby a přání. Zde tedy pozorujeme velký rozdíl mezi výchovami dvou generací. Otázkou však je, jak by odpověděly děti dotazovaných rodičů. Sdílely by stejný pohled na jejich výchovu jako jejich rodiče? Necelých 71% rodičů muselo být ve svém dětství doma včas a výrazně dříve než jejich vrstevníci. 58% respondentů uvedlo, že museli často plnit a dodržovat požadavky svých rodičů.

Graf č. 8 Procentuální zastoupení dle užívání autoritářského stylu v dětství rodičů

Nakonec jsem opět porovnávala výchovné styly v rodině orientační a prokreační. Při analýze dat jsem dospěla k výsledkům, že dotazovaní rodiče, kteří byli vychováni autoritářskou výchovou, častěji upřednostňují při výchově svých dětí také autoritářskou výchovu. Moje hypotéza se tedy *potvrdila*. Z níže uvedeného grafu tyto skutečnosti vyplývají.

Graf č. 9 Transgenerační přenos užívání autoritářského stylu ve výchově dětí

5.3. Ověřování hypotézy číslo 3

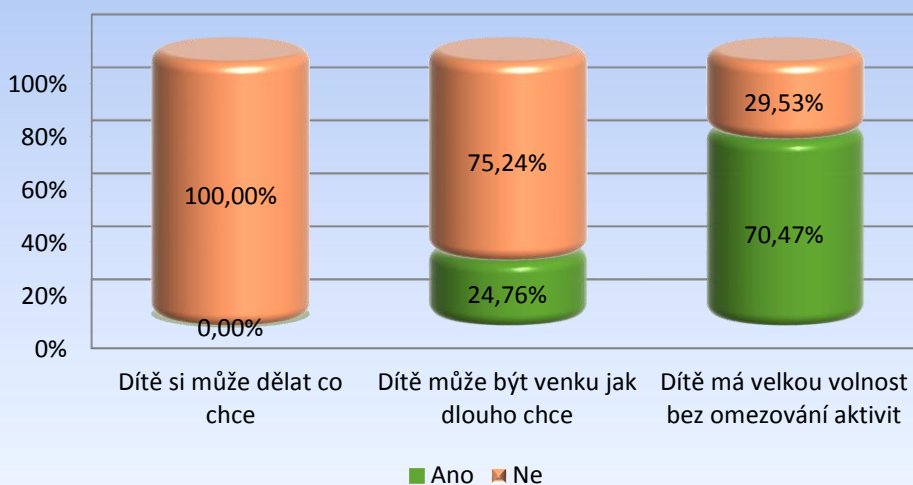
Rodiče, kteří byli vychováni liberálně, pravděpodobněji budou své potomky vychovávat také příliš liberálním stylem.

V dnešní době se často setkáváme právě s modelem rodiny, která upřednostňuje liberální styl výchovy, který někdy může přecházet až k lhostejnosti. Pod tímto pojmem si představím rodinu, ve které dítě dostane vše, co chce. Je zahrnováno penězi či dárky, kterými rodiče mnohdy kompenzují nedostatek času a citových projevů. Rodiče mají pocit, že když chtějí, aby se z jejich dětí staly osobnosti, je potřeba jim nechat svobodu. To znamená, aby se samy rozhodovaly v tom, co chtějí dělat a co ne a co je dobré a co špatné. Rodiče dost často děti velmi milují, ale nedokážou jim dát nějaká pravidla. V liberální výchově je dítě ponecháno samo sobě. Nejsou mu dány jasné hranice, vše je v podstatě dovoleno a za nic se nemusí zodpovídat. Neplatí jasná pravidla a řád. Výchova je v podstatě omezena na náhodné zákazy a příkazy, někdy něco platí a jindy ne. K liberální výchově se dovolím uvést následující citát, který dle mého názoru vystihuje podstatu liberální výchovy.

„Liberální výchova a zdůrazňování individuální svobody za našich dnů společně spějí k omezení a dokonce zničení smyslu pro povinnost dětí. Na druhé straně rodiče se provinují tím, že nesledují studium svých potomků, neúčastní se činnosti rodičovských sdružení, zbavují se své zodpovědnosti vůči škole, nechávají dítě zdivočet u televize. Neexistují zkažené děti, jsou jen zkažení rodiče.“ Gilles Lipovetsky

Otázkou je, zda jsou děti v dnešní době vychovávány liberálně, v souvislosti s liberálním přístupem prarodičů k jejich rodičům. Pro ověření 3. hypotézy, jsem nejdříve zkoumala, kolik procent dětí je v současnosti vychovááno prvky liberálního stylu.

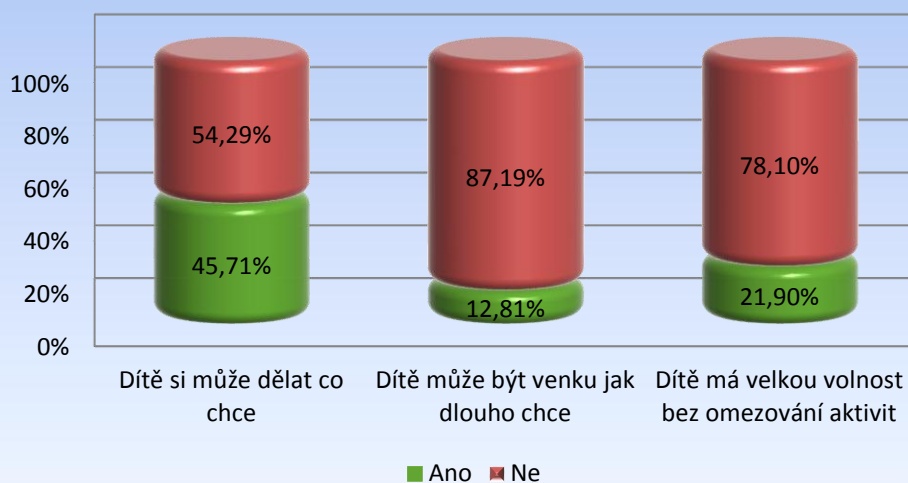
Graf č. 10 Procentuální zastoupení dle užívání liberálního stylu současných rodičů

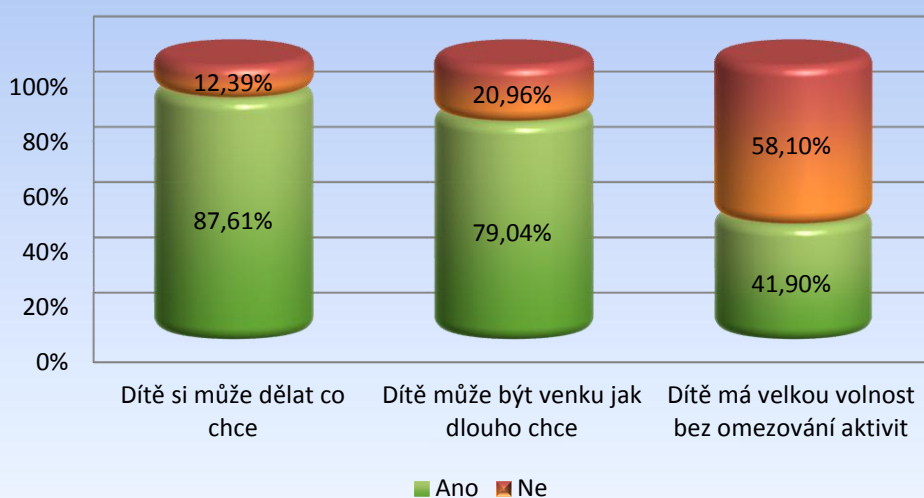
Z tohoto grafu lze vyčíst, že žádný respondent neodpověděl, že si jeho dítě, může dělat, co chce. Naopak téměř 25% dotazovaných nechává své potomky, aby byli venku dle svého vlastního uvážení. Vysoký podíl rodičů, a to 70% odpovědělo, že jejich dítě má velkou volnost bez omezování aktivit.

Poté jsem vytvořila graf č.11, který je zaměřený na užívání liberálního stylu v dětství respondentů. Téměř 46% tázaných uvedlo, že si v dětství, mohli dělat, co chtěli. Pouze necelých 13% rodičů mohli být dle jejich vyjádření venku, jak dlouho chtěli. A téměř 22% respondentů se setkala v jejich dětství s volností a neomezováním jejich aktivit. Porovnáním těchto dvou grafů zjišťujeme velké rozdíly. Dnešní rodiče uvádějí, že jejich dítě má velkou volnost bez neomezování aktivit, naproti tomu oni ve svém dětství tuto volnost měli pouze ve 22%. Na druhou stranu téměř 46% rodičů se dle jejich sdělení setkala s přístupem, že si mohli dělat, co chtěli.

Graf č. 11 Procentuální zastoupení dle užívání liberálního stylu v dětství rodičů

Graf č. 12 Transgenerační přenos užívání liberálního stylu ve výchově rodičů

Abych potvrdila nebo vyvrátila svoji třetí hypotézu, musela jsem opět porovnávat výchovné styly v rodině orientační a prokreační. Při analýze dat jsem dospěla k výsledkům, že dotazovaní rodiče, kteří byli vychováni liberálním stylem výchovy, častěji upřednostňují při výchově svých dětí také liberální výchovu. Moje hypotéza se tedy *potvrdila*. Tyto skutečnosti vyplývají z výše uvedeného grafu.

5.4. Ověřování hypotézy číslo 4

Rodiče, kteří byli vychováni demokraticky, pravděpodobněji budou své potomky vychovávat také demokratickým výchovným stylem.

Demokratická výchova se vyznačuje prvky demokracie, měla by však být důsledná, avšak jemná a zároveň ohleduplná k dítěti. Existují zde pravidla, na jejichž dodržování se dbá, přičemž jsou v souladu a s ohledem na potřeby všech členů rodiny. Rodiče by měli dětem naslouchat a všechna rozhodnutí dělat společně, s ohledem na věk dítěte. Domnívám se, že hlavní komponenty tohoto typu výchovy jsou pochopení a vzájemná tolerance. Vztahy mezi dítětem a rodičem by měly být přátelské. Dítě by mělo být bráno jako plnoprávný člen rodiny. Demokratická výchova je dosud nejlépe hodnocený způsob péče o dítě. Dle mého názoru je důležité vymezení hranic, které ale také souvisí s povahou dítěte. Pokud je dítě mírné, podřizuje se a je neprůbojné, budou jej rodiče povzbuzovat, podněcovat a dávat mu víc svobody. Naopak pokud je dítě hodně živé, stále aktivní, do všeho se pouští a stále se potřebuje uplatnit, bude lepší stanovit hranice trochu přísnější. Při stanovování těchto hranic dítěti vše vysvětlíme a především sdělíme „proč“. Je důležité, použít komunikaci, která je pro dítě srozumitelná a přiměřené jeho věku a individualitě.

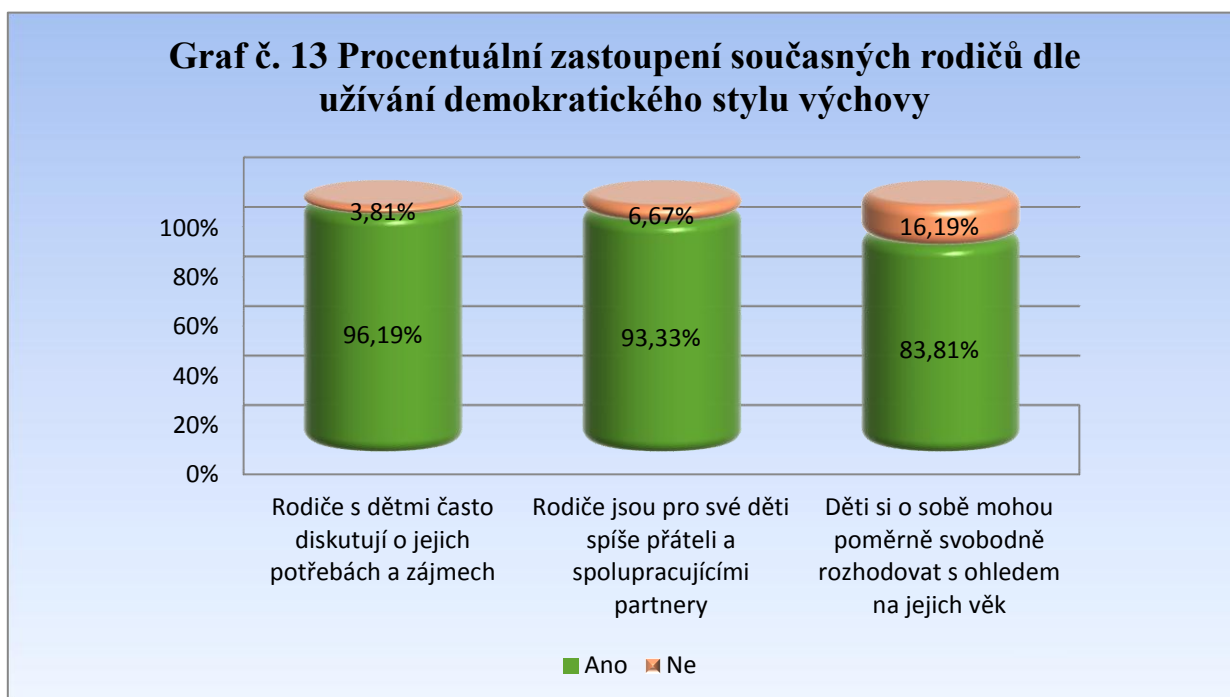
Prostřednictvím demokratické výchovy by se děti měly naučit respektovat práva svá i práva ostatních. A především dodržovat stanovená pravidla a dohody. Děti by také měly umět svobodně se rozhodovat a zodpovědně přijímat následky svých činů. Tato výchova by měla vést k samostatnosti a důvěře ve vlastní schopnosti.

V současnosti existuje vzdělávací program, který se nazývá: „Efektivní rodičovství“. Efektivní rodičovství vychází z teorie individuální psychologie, jejíž představitel je Alfred Adler (1870–1937) a jeho žák Rudolfem Dreikursem (1897–1972). Je založeno na principech demokratické výchovy a na přesvědčení, že dítě není možné ovlivnit ani trestáním, ani poučováním. Výchova nemá dítě zlomit, ale přesvědčit. Osobnost dítěte je třeba pochopit a usměrňovat

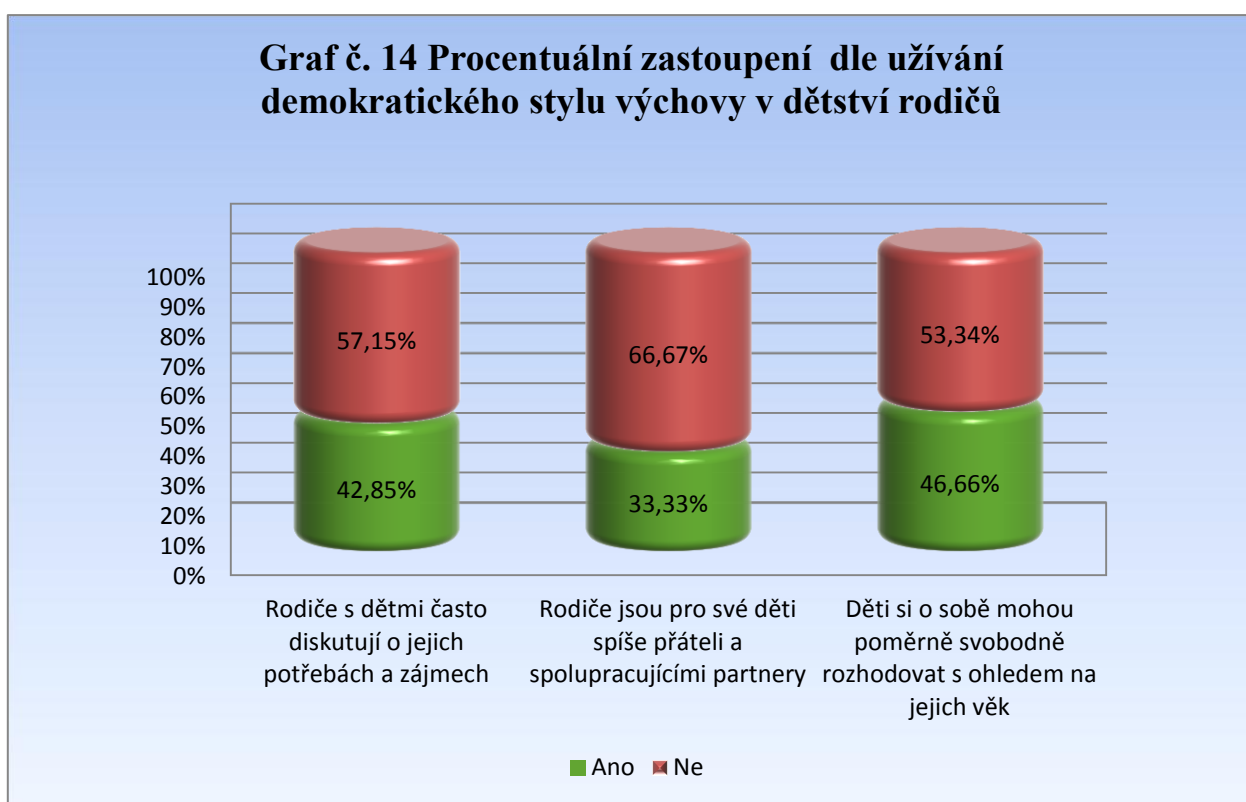
Neposkytuje návod na výchovu dětí, ani rodičům neradí, co mají či nemají dělat. Není to dogma, ani zaručený návod, spíše podaná pomocná ruka. Pomáhá lépe porozumět dětem i sobě samému. Poskytuje nové impulsy pro zdokonalování vlastního rodičovství, naznačuje,

jak lze děti vychovávat v přátelském, harmonickém a tvůrčím prostředí. Rodiče se během kurzu učí používat konkrétní techniky a metody, které - pokud se jim osvědčí - mohou v případě potřeby použít. Kurz je založen na aktivním zapojení účastníků. Lektoři používají zážitkové a interaktivní metody, které rodičům usnadňují pochopení a zapamatování (www.crsp.cz).

Pro analýzu dat své čtvrté hypotézy jsem se nejprve zaměřila na graf, který znázorňuje užívání demokratického stylu výchovy v dnešní společnosti. Z níže uvedeného grafu jasně vyplývá, že dnešní rodiče upřednostňují při výchově svých dětí prvky demokratické výchovy. 96% respondentů se hlásí k tomu, že se svými dětmi často diskutuje o jejich přáních a potřebách. Já osobně jsem toto vysoké zastoupení očekávala. Nicméně výsledky další otázky mě překvapily. Dle výsledků jsou 33% rodičů pro své děti spíše přáteli a spolupracujícími partnery. Otázkou však zůstává, zda to stejným způsobem vnímají také děti respondentů. Právě z tohoto důvodu považuji za velmi zajímavé porovnání konkrétních respondentů a zjištění míry transgeneračního přenosu právě u této otázky.

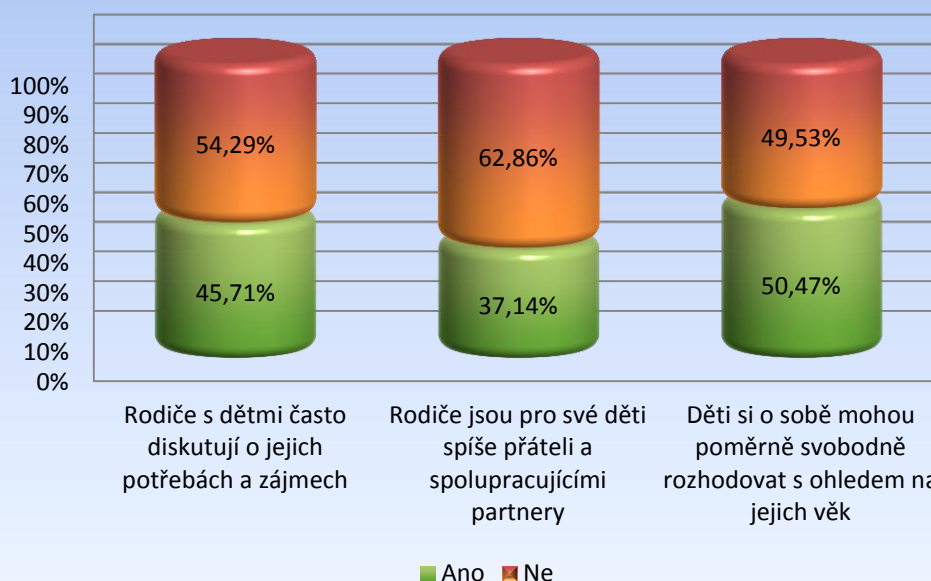

Poté jsem vytvořila graf č.14, který znázorňuje výchovné styly, se kterými se respondenti setkali v jejich dětství. Z níže uvedeného grafu tedy vyplývá, že s necelými 43% rodičů v jejich dětství rodiče diskutovali o jejich potřebách a zájmech. Pouze 33% respondentů ve svém dětství vnímalo své rodiče spíše jako přátele a spolupracující partnery. Na druhou stranu téměř 47% tázaných uvedlo, že si mohli ve svém dětství o sobě poměrně svobodně rozhodovat. Zde je tedy patrný velký rozdíl mezi současnou generací a generací starší. Dnešní většina dotazovaných rodičů aplikuje na své potomky prvky demokratické výchovy.

Nakonec jsem vytvořila graf, který znázorňuje transgenerační přenos prvků demokratické výchovy z rodiny orientační do rodiny prokreační. Jednotlivé otázky jsem musela porovnat vždy u konkrétního respondenta.

Graf č. 15 Transgenerační přenos demokratického stylu ve výchově dětí

Prostudováním výše uvedeného grafu zjišťuji, že většina rodičů se ve svém dětství nesetkávala s prvky demokratické výchovy, i když sami uvádí, že nyní je u svých dětí aplikují. Jak jsem se sama domnívala, může se také lišit pohled rodičů a dětí. Skoro 55% rodičů se v dětství nesetkalo s tím, že by s nimi rodiče diskutovali o jejich přáních a potřebách. Pouze 37% rodičů své rodiče vnímalo jako spíše přátele a spolupracující partnery. A 50% respondentů se shodlo na tom, že si o sobě v dětství mohli poměrně svobodně rozhodovat, s ohledem na jejich věk.

V závěrečné části své analýzy jsem tedy dospěla k výsledkům, že dotazovaní rodiče, kteří byli vychováni demokratickým stylem výchovy, častěji neupřednostňují při výchově svých dětí demokratický styl výchovy. Moje hypotéza se tedy *vyvrátila*.

6. Shrnutí výsledků výzkumu

Pro větší přehlednost, jasnost a srozumitelnost, uvádím shrnutí výsledků výzkumu, ke kterým jsem dospěla díky analýze získaných dat. Cílem výzkumu bylo zjistit odpověď na otázku: „Jaká je míra vlivu výchovného stylu z dětství na míru užití stejného výchovného stylu u potomků“? Abych mohla získat objektivní odpověď na danou problematiku, musela jsem si stanovit 4 základní hypotézy.

Pomocí **hypotézy č. 1** jsem zjišťovala, zda rodiče, kteří byli v dětství fyzicky trestáni, pravděpodobněji také fyzicky trestají své potomky. Tuto hypotézu testovaly otázky č. 1, 2, 3, 13, 14, 15. Při porovnání dvou skupin otázek, týkající se dětství respondentů a jejich následného rodičovství, jsem došla k závěru, že většina rodičů, kteří se v dětství setkali s fyzickými tresty, častěji u svých potomků také užívají fyzických trestů. Moje hypotéza se tedy *potvrdila*.

Hypotéza č. 2 zkoumala, zda rodiče, kteří byli vychováni autoritářskou výchovou, častěji upřednostňují při výchově svých dětí také autoritářskou výchovu. Tuto hypotézu jsem testovala pomocí otázek č. 6, 7, 11, 19, 20, 23. Při podrobné analýze dat jsem zjistila, že rodiče, kteří byli s dětství vychováni autoritářskou výchovou, častěji u svých potomků užívají také autoritářský styl výchovy. To znamená, že moje druhá hypotéza se také *potvrdila*.

Hypotéza č. 3 zní: Abych potvrdila či vyvrátila svoji 3. hypotézu, musela jsem analyzovat, otázky č. 4, 9, 10, 16, 18, 22. Při podrobné analýze dat jsem zjistila, že rodiče, kteří se v dětství setkali s liberálním přístupem výchovy, častěji aplikují na své potomky také liberální styl výchovy. Hypotéza číslo tři se tedy *potvrdila*.

Cílem hypotézy č. 4 bylo zjistit, zda rodiče, kteří byli vychováni demokraticky, pravděpodobně vychovávají své potomky také demokratickým stylem. Tuto hypotézu jsem testovala pomocí otázek č. 5, 8, 12, 17, 21, 24. Z podrobné analýzy jednotlivých otázek jsem došla k závěru, že dotazovaní, kteří se v dětství setkali s prvky demokratického stylu výchovy, častěji neaplikují také demokratických styl výchovy na své děti. Moje hypotéza se tedy *vyvrátila*.

Z celého zkoumání se mi potvrdily celkem tři hypotézy. Mohu tedy konstatovat, že **výchovný styl rodičů z jejich dětství, má výrazný vliv na míru užití výchovného stylu u jejich potomků**. Z výzkumu tedy vyplynulo, že se v dnešní době velice často setkáváme s transgeneračním přenosem výchovných stylů.

ZÁVĚR

Jako téma mojí diplomové práce jsem si zvolila „Transgenerační přenos stylů výchovy“.

Já osobně jsem se v nedávné době stala rodičem, a proto sama na sobě mohu pozorovat některé prvky výchovných stylů, které částečně mohou nebo nemusí vycházet z výchovy mých rodičů. První pohnutka, jež mě vedla k samotnému výzkumu, byla skutečnost, že se ve svém zaměstnání velice často setkávám s transgeneračním přenosem, a to především v negativním slova smyslu. Jsem zaměstnána jako sociální pracovník na orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kde je mojí hlavní náplní práce s rodinami, ať už funkčními, afunkčními či dysfunkčními. V těchto rodinách velice často dochází k přenosu výchovných stylů po mnoho generací. Otázkou však zůstává, jak moc výchovné styly z dětství ovlivňují míru užívání výchovných stylů u svých potomků? Je možné zabránit tomu, aby se negativní prvky ve výchově přenášely po mnoho generací? A právě z tohoto důvodu, bylo cílem mé práce, zjištění míry transgeneračního přenosu výchovných stylů.

Výchova je cílevědomý proces, který probíhá po celý život, a to především v rodině, která je primárním socializačním činitelem jedinců a která nás provází celý život. Právě z tohoto důvodu jsem se zaměřila ve své práci na oblast výchovného působení v rodině, a to konkrétně na styly ve výchově. Výchovné styly rodičů se mohou více či méně předávat z generaci na generaci další, ať už vědomými či nevědomými procesy. A stejně jako do nás naši rodiče mohou otisknout některé své genetické znaky, můžou nám také dát mnohé ze svého chování. Samozřejmě nás také ovlivňují svými názory. A to vše v nás zanechává určitou stopu způsobu výchovy, který jsme zažili ve své rodině a více či méně je můžeme použít v rodině, kterou založíme. A právě tyto skutečnosti mě vedly k vytvoření empirické části mojí práce.

V teoretické části jsem se věnovala třem hlavním oblastem, související s tématem mé práce, a to rodina, výchova a transgenerační přenos. Plně si uvědomuji, že hlavně témata rodina a výchova jsou velice obsáhlá, a proto jsem se zaměřila na hlavní pojmy, které jsou dle mého názoru důležité pro objasnění, pochopení a začlenění do celé části práce. Proto jsem čtenáře seznámila s pojmy jako je rodina, struktura rodiny a funkce rodiny. Po vymezení základního pojmu výchova, jsem osvětila téma věnující se základním výchovným stylům, a také jsem zařadila kapitoly týkající se nevhodných výchovných stylů a správné výchovy. Nakonec jsem neopomenula zmínit důsledky negativních projevů ve výchově. Stěžejní kapitolou je právě

objasnění pojmu transgenerační přenos a také zařazení podkapitol týkající se transgeneračního přenosu násilí a s tím související rizikové faktory mezigeneračního přenosu.

V empirické části jsem přešla k výzkumu, který byl realizován pomocí dotazníkového šetření. Jako svoji výzkumnou otázku jsem si zvolila: „*Jaká je míra transgeneračního přenosu výchovných stylů mezi rodiči a jejich dětmi?*“

Cílem tohoto šetření tedy bylo zjistit, zda výchovné styly rodičů z dětství, ovlivňuje míru užívání stejných výchovných stylů u svých potomků. To znamená, zda tedy dochází k transgeneračnímu přenosu stylů ve výchově. Po popsání metodologie, jsem se zaměřila na samotné vyhodnocování získaných dotazníků. Analýzou dostupných dat jsem zjistila, že výchovné styly rodičů z dětství výrazně ovlivňují míru užívání stylů výchovy u svých potomků.

Výzkum tedy potvrdil, že zkušenosti z dětství jsou jedním z důležitých faktorů, který ovlivňuje vlastní výchovný styl. Podobnost výchovných stylů mezi generacemi ukazuje na fungující mezigenerační přenos, na druhou stranu zde existují také rozdíly ve výchově, což poukazuje na to, že nelze jednoznačně říci, že tak jak nás vychovávali rodiče, budeme vychovávat bez rozdílu i my. Nalezneme zde jistou shodu a podobnost, ale vše může být ovlivněno i dalšími komponenty, jako jsou osobnostní charakteristiky, společnost, vrstevníci, škola apod.

Jsem si vědomá toho, že tato problematika je velice široká a vyžaduje tedy komplexní šetření. Ve své práci jsem se snažila vystihnout alespoň část, abych osvětlila čtenářům danou problematiku.

RESUMÉ

Jako téma mojí diplomové práce jsem si zvolila „Transgenerační přenos stylů výchovy“.

Ve svém zaměstnání jsem se často setkávala s transgeneračním přenosem, a proto jsem se rozhodla tuto oblast prozkoumat. Je mnoho jevů, které se přenášejí z generace na generaci po dlouhou dobu, já se však zaměřila konkrétně na oblast výchovy, neboť ji považuji za stěžejní pro vývoj společnosti. Je důležité si uvědomit, že po mnoho generací, se přenáší nejen pozitivní prvky a zkušenosti, ale také negativní oblasti výchovy, ať už vědomými nebo nevědomými procesy. Cílem společnosti by však měla být výchova, která redukuje tyto negativní prvky a vytváří všestranného a svébytného jedince, který bude také jednou usilovat o „správnou“ výchovu svých potomků.

Svoji práci jsem rozdělila na dvě hlavní části. A to na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem vymezila základní pojmy, jako rodina, její struktura a funkce rodiny, výchova v rodině, výchovné styly, správná výchova, negativní vlivy rodiny a také jejich důsledky.

Dále jsem se ve své práci zabývala pojmem transgenerační přenos a s tím související transgenerační přenos násilí. Na závěr své teoretické práce jsem také neopomenula zmínit kapitolu zabývající se transgeneračním přenosem syndromu CAN. Na tyto oblasti jsem se zaměřila, protože právě z nich vychází moje praktická část. Moje empirická část je zaměřena na výzkum, jenž zkoumá míru vlivu výchovného stylu v dětství, na užívání výchovných stylů u potomků. Zvolila jsem si kvantitativní výzkum a jako vhodnou metodu sběru dat jsem použila dotazník. Poté jsem jednotlivá data analyzovala a došla k závěru. Výsledkem tedy bylo zjištění, že výchovné styly rodičů z dětství mají velký vliv na užívání výchovných stylů u jejich potomků.

ANOTACE

Téma mé diplomové práce je: Transgenerační přenos stylů výchovy. Tuto oblast jsem se rozhodla zkoumat z důvodu, že je to velice zajímavý jev, který se vyskytuje ve společnosti již po dlouhou dobu, pouze se o tomto jevu dříve nehovořilo. V teoretické části jsem vymezila pojem rodina, její funkce, výchova a zaměřila jsem se také na konkrétní výchovné styly. Moji praktickou část jsem zaměřila na výzkum, jenž zkoumá míru přenosu stylů výchovy z dětství na výchovné styly potomků. Zvolila jsem kvantitativní výzkum a jako vhodnou metodu sběru dat jsem použila dotazník. Poté jsem jednotlivá data analyzovala a došla k závěru. Výsledkem tedy bylo zjištění, že míra výchovných stylů rodičů z dětství ovlivňuje míru užívání výchovných stylů u svých potomků.

ANNOTATION

The topic of my Final work is "transgeneration transfer style of education". I decided to investigate this area because it's a very interesting phenomenon, that occurs in society for a long time, only on this phenomenon previously not discussed. In the theoretical part I defined the concept of family, its functions, and education, I also focused on specific educational styles. My practical part is focused on the research, which examines the degree of carryover styles of education from childhood on educational styles offspring. I used a questionnaire. Then I analyzed the data and came to the conclusion. So the result was that the level of parental educational styles childhood influences the degree of use of educational styles with their offspring.

SEZNAM LITERATURY

BANDURA, A.: *Social Learning Theory*. 1st ed. Prentice Hall, 1976, 247 p.

ISBN 0138 167 443

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha : ISV, 1996. 302 s. ISBN 80-85866-15-3.

ČÁP, Jan; MAREŠ, Jiří . *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.

DUNOVSKÝ, J.: *Dítě a poruchy rodiny*. Praha, Avicenum 1986

ENGLAND, STILLMANN: Dissociation as a mediator of child abuse across generations. In *Child Abuse and Neglect*. 2001, no. 25, p. 1454.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X

HAVLÍK, R. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Praha : Univerzita Karlova, 1996. 109 s. ISBN 80-86039-10-2

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3

HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 588 s. ISBN 80-7178-820-1.

JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1993. 162 s. ISBN 80-7066-662-5.

KAUFMAN, J.; ZIGLER, E. *Do abused children become abusive parents?* In *American Journal of Orthopsychiatry*. 1986, no 57, p. 186 – 192.

KOHOUTEK, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998. 181 stran. ISBN 80-7204-064-2.

KOUKOLÍK, František; DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouřa deprivantů*. 1. vyd. Praha: Makropulos, 1996. 303 s. ISBN 80-901776-8-9.

LACINOVÁ L., ŠKRDLÍKOVÁ, P., *Dost dobří rodiče aneb Drobné chyby ve výchově dovoleny*. 1. vydání, Praha: Portál, 2008, 160 stran. ISBN 978-80-7367-442-7

LANGMEIER, KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, 2.aktualizované vydání, ISBN 978-80-247-1284-0

MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-0425-236-2

- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 stran. ISBN 80-86429-19-9.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. str.14. ISBN 808642958X
- MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 194 stran. ISBN 978-80-210-4550-7.
- PÖTHE, Peter. *Teorie vazby a prevence týrání a zanedbávání dětí*. Raný vývoj dítěte a možnosti rané intervence [online]. 2001 [cit. 2009-01-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.cspap.cz/sources/Articles/Pothe2001Teorie.asp>>.
- PRŮCHA, Jan. MAREŠ, Jiří. WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998, 328 s. ISBN: 80-7178-252-1
- PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha : Portál, 2009. 400 s. ISBN 978- 80-7367-647-6
- RIEGER, Z. *Návrat k rodině a domů*. 1.vydání, Praha: Portál, 2009, 106 stran. ISBN 978-80-7367-544-8.
- Sdružení linka bezpečí. *Děti a jejich problémy*. 1.vydání, Praha: Studio Marvil, 2007, 130 stran. ISBN 978-80-254-1372-2.
- SMÉKAL, V., MACEK, P. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister & Principal, 2002. 264 s. ISBN 80-8594-783-8
- STŘELEČEK, S. a kol. *Kapitoly z rodinné výchovy*. 1. vydání. Praha: Fortuna, 1992. 157 stran. ISBN 80-85298-84-8.
- ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. Vydání, Praha: Portál, 2007, 143 stran. ISBN 978-80-7367-318-5.
- SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena, KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. Praha : Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
- UNDERSTANDING CHILD ABUSE AND NEGLECT. *National Research Council*. Washington DC: National Academic Press, 1993. 393 p. ISBN 0309048893.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. 872 stran. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 1. vydání. ISBN 80-246-0956-8.
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Stop tělesným trestům*. první. Praha : Česká společnost na ochranu dětí - edice RŮŽOVÁ LINKA, 2004a. 11 s. Dostupné z WWW:

<<http://www.ruzovalinka.cz/telesny.htm>>. ISBN 80-239-3442-2

VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí : Definice popis následky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004b. 116 s. ISBN 80-247-0814-0

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. Portál, Praha, 1998, 383 s. ISBN 80-7178-269-6 .

WEISS, Petr. *Sexuální zneužití v dětství - pachatelé a oběti*. In WEISS, Petr, et al. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha : Grada Publishing, 2005. *Sexuální zneužití v dětství - pachatelé a oběti*. s. 11-30. ISBN 80-247-0929-5

WYCKOFF, Jerry; UNELLOVÁ, Barbara C. *Výchova bez křiku a pohlavků*. První vydání. Praha : Mladá Fronta, 2004. 168 s. ISBN 80-204-1193-8.

ŽIŽLAVSKÝ, M. *Metodologie pro sociální politiku a sociální práci*. Brno: MU Brno, 2003.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://jakub.hucin.cz/vychova.html>

<http://www.asociaceneuplnychrodin.cz>

<http://www.sancedetem.cz>

<http://www.crsp.cz>

<http://efektivnirodivcovstvi.webnode.cz>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Desatero pozitivního rodičovství

Příloha č. 3: Internetové stránky pro rodinu a děti

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Dobrý den, jsem studentka Univerzity Tomáše Bati, obor - sociální pedagogika a dělám výzkum, týkající se výchovy rodičů. Prosím vás, abyste mi Vaše odpovědi zakroužkovali. Tento výzkum je anonymní a bude sloužit jen pro studijní účely. Předem moc děkuji za vyplnění dotazníku.

- 1) Trestáte někdy své dítě fyzicky – pohlavkem nebo plácnutím přes zadek? **Ano/Ne**
- 2) Trestáte často své dítě fyzickými tresty? **Ano/Ne**
- 3) Potrestal(a) jste někdy své dítě pomocí nějakého nástroje (vařeka, žíla, pásek)?
Ano/Ne
- 4) Může si Váš potomek, dělat co chce? **Ano/Ne**
- 5) Diskutujete s dětmi často o jejich přáních, potřebách a aktivitách? **Ano/Ne**
- 6) Musí Váš potomek striktně dodržovat zákazy a příkazy pod hrozbou trestu, kdy není brán zřetel na jeho vlastní potřeby a přání? **Ano/Ne**
- 7) Musí Vaše dítě být doma vždy včas a dle něj výrazně dříve než jeho vrstevníci?
Ano/Ne
- 8) Jste pro své děti spíše přáteli a spolupracujícími partnery? **Ano/Ne**
- 9) Může být Vaše dítě se svými vrstevníky venku tak dlouho, jak chce **Ano/Ne**?
- 10) Má Vaše dítě velkou volnost a neomezujete jeho aktivity? **Ano/Ne**
- 11) Kladete na své dítě často požadavky a kontrolujete jejich dosažení? **Ano/Ne**
- 12) Můžou si Vaše děti o sobě poměrně svobodně rozhodovat s ohledem na jejich věk a s následky svého jednání? **Ano/Ne**
- 13) Byl(a) jste jako dítě někdy fyzicky potrestán(a)? **Ano/Ne**
- 14) Byl(a) jste jako dítě někdy fyzicky potrestán(a) za pomocí nějakého nástroje (vařeka, žíla, pásek apod.) **Ano/Ne**
- 15) Byl jste jako dítě často trestán pomocí fyzických trestů? **Ano/Ne**
- 16) Zaznamenal(a) jste ve své výchově velkou volnost a neomezování svých aktivit?
Ano/Ne
- 17) Diskutovaly s Vámi často rodiče o Vašich přáních, potřebách a aktivitách? **Ano/Ne**
- 18) Byl(a) jste jako dítě zvyklý(á) dělat si co jste chtěl(a)? **Ano/Ne**
- 19) Musel(a) jste jako dítě striktně dodržovat příkazy a zákazy pod hrozbou trestu, kdy nebyl brán zřetel na Vaše vlastní potřeby a přání? **Ano/Ne**

- 20) Byly na Vás v dětství kladeny často požadavky, u nichž bylo kontrolováno jejich plnění? **Ano/Ne**
- 21) Vnímal(a) jste své rodiče spíše jako své zkušenější přátele a spolupracující partnery? **Ano/Ne**
- 22) Mohl(a) jste jako dítě být se svými vrstevníky venku kdy a jak jste chtěl(a)? **Ano/Ne**
- 23) Musel(a) jste jako dítě být vždy doma včas a výrazně dříve než Vaši vrstevníci? **Ano/Ne**
- 24) Mohl(a) jste jako dítě o sobě poměrně svobodně rozhodovat s ohledem na věk a následky svého jednání? **Ano/Ne**

Příloha č. 2

Desatero pozitivního rodičovství podle PhDr. Evy Labusové

1. Pracuj na svém sebepoznání: Kdo jsi? Odkud a kam jdeš? Jak chceš ovlivnit život svého dítěte?
2. Pečuj o vztah se svým manželem/manželkou. Z jeho stability vychází stabilita rodinného společenství, která je pro dítě zásadní.
3. Na těhotenství, porod a rodičovství se připravuj průběžně a předem.
4. Když už dítě máš, jednej s ním citlivě a s respektem. Představuj si sebe na jeho místě.
5. Nekopíruj bezhlavě, co ohledně rodičovství čteš nebo vidíš. Probouzej svou intuici. Pokud to tak cítíš, neboj se zpomalit nebo dělat věci jinak než většina.
6. Uplatňujte v rodině zdravý zvyk – zvláště miminka potřebují mazlení, chování, hlazení, nošení.
7. Starej se, pokud možno, o kvalitní stravu a dobrý spánek pro celou rodinu.
8. Praktikuj láskyplnou, ale důslednou výchovu s vymezováním srozumitelných hranic. Dítě hranice potřebuje pro zbudování vlastní identity, odolnosti a odpovědnosti.
9. Hledej vyrovnanost v osobním a pracovním životě. Říká se tomu úspěšné sladění. Úzce souvisí s vnímáním mužství a ženství, s rozdělením rolí v rodině, s rodinnými rituály, s hodnotami, které vyznáváš.
10. Neusiluj o dokonalost. Stačí být dost dobrý rodič. Pokud se ti něco z uvedeného dlouhodobě vymyká z rukou, vyhledej odbornou pomoc, dobře si však rozmysli u koho.

Příloha č. 3

Internetové stránky pro rodiny s dětmi

Family Point

www.familypoint.cz

Efektivní rodičovství

www.efektivnirodicovstvi.cz

Klub přátel rodiny

www.klubpratelrodiny.cz

Brno pro rodiny - webový portál města Brna

www.brno-prorodiny.cz

Rodina - vše pro a o ní

Rodinná politika JMK

www.rodinnapolitika.cz

Rodinná politika Jihomoravského kraje

AZ Rodina

www.azrodina.cz

AZ Rodina - to nejlepší pro rodinu

Rodina

<http://www.rodina.cz/>

Každodeník o dětech a rodičích

Časopis Rodinný život

<http://www.rodinnyzivot.eu/>

Kam s dětmi

<http://www.kamsdetmi.com/>

Encyklopedie pro rodiče - kam s dětmi A-Z

Brno pro děti

<http://www.brnoprodeti.cz/>

Na mateřské v Brně

<http://www.namaterskevbrne.cz/>

Pěkný den - průvodce pro volný čas rodin s dětmi

<http://www.peknyden.cz/>

Kam s dětmi za zábavou a poznáním

Rodinný průvodce nejen pro volný čas

Ententyky

www.ententyky.cz

Web pro rodiče a jejich děti - plno rad, kde si hrát.